

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

NEJAUŠS NOTIKUMS LATVIJAS LĪGUMTIESĪBĀS

Bakalaura darbs

Autors: **Kristens Vorslavs**

Studenta apliecības Nr.: kv12031

Darba vadītājs: profesors, Dr. habil. iur. **Kalvis Torgāns**

RĪGA 2015

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA.....	3
ANNOTATION	4
IEVADS	5
1. NEJAUŠA NOTIKUMA JĒDZIENS	7
1.1. Nejaušs notikums Romiešu tiesībās un Vietējo civillikumu kopojumā	7
1.2. Nejaušs notikums Latvijas pirmskara un mūsdienu tiesu praksē	10
1.3. Nejauša notikuma izpratne starptautiskajos privāttiesību vienojošajos dokumentos	14
1.4. Nejaušs notikums ārvalstu tiesību sistēmās.....	17
1.5. Nejauša notikuma jēdziens Latvijas līgumtiesībās	21
2. NEJAUŠA NOTIKUMA SEKAS STARPTAUTISKAJOS PRIVĀTTIESĪBU UNIFIKĀCIJAS DOKUMENTOS UN ĀRVALSTU TIESĪBĀS	28
2.1. Nejauša notikuma sekas Kopējā modeļa projektā un UNIDROIT starptautiskajos komerclīgumu principos.....	28
2.2. Nejauša notikuma sekas ārvalstu tiesību sistēmās	32
3. NEJAUŠA NOTIKUMA SEKAS LATVIJAS LĪGUMTIESĪBĀS	37
3.1. Nejaušs notikums un saistību izpildes neiespējamība	37
3.2. Pārejošs šķērslis un tā sekas	39
3.3. Līguma izbeigšanas problemātika.....	41
3.4. Restitūcija nejauša notikuma kontekstā	43
3.5. Paziņošanas pienākums par nejauša notikuma izraisītu saistību izpildes neiespējamību	45
KOPSAVILKUMS	47
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	49
DOKUMENTĀRĀ LAPA	54

ANOTĀCIJA

Nejauša notikuma institūts Latvijas Civillikumā ir ietverts jau kopš tā spēkā stāšanās 1937.gadā. Neskatoties uz to Latvijas tiesu praksē tas nav izsmeļoši analizēts.

Bakalaura darbā “Nejaušs notikums Latvijas līgumtiesībās” darba autors turpina tiesību zinātnē aizsākto nejauša notikuma institūta un tā tiesisko sekū izpēti, īpašu uzmanību veltot nejauša notikuma izpratnei līgumtiesībās. Darbā ir izpētīta nejauša notikuma jēdziena izcelsme Latvijas civiltiesībās, tā saknes meklējot romiešu tiesībās. Darba autors ir analizējis nejauša notikuma institūta piemērošanu Latvijas tiesu praksē, kā arī apskatījis nejauša notikuma un tā sekū izpratni starptautiskajos privāttiesību vienojošajos dokumentos un ārvalstu tiesību sistēmās. Darbā ir pievērsta pastiprināta uzmanība nejauša notikuma kritēriju analīzei un tā sekū izpratnei Latvijas līgumtiesībās, tomēr autors analizē arī nejauša notikuma jēdzienu deliktu tiesībās.

Atslēgas vārdi: *nejaušs notikums, šķērslis, civiltiesiskā atbildība, vainojamība, pacta sunt servanda, attaisnojoša saistību neizpilde.*

ANNOTATION

Fortuitous event has been enshrined in Latvian Civil Code since its entry into force in 1937. Nevertheless, in Latvian case law it has not been deeply analysed.

In bachelor thesis “Fortuitous Event in Latvian Contract Law”, author continues research of fortuitous event and its legal consequences that has recently begun in jurisprudence, paying particular attention to fortuitous event in contract law. In this research paper author has examined origins of fortuitous event in Latvian Civil law by exploring its roots in Roman law. Author has analysed application of fortuitous event in Latvian case law, as well as, examined its comprehension in international documents of unification of private law and in foreign legal systems. In this research paper main attention has been drawn to requirements and legal consequences of fortuitous event in Latvian contract law, however, author examines fortuitous event in tort law as well.

Key words: *fortuitous event, impediment, civil liability, culpability, pacta sunt servanda, excused non-performance.*

IEVADS

Civiltiesībās tiesību aizskārumu jeb pārkāpumu apzīmē ar terminu “neatļauta darbība”, par kuru atbildība ir paredzēta Civillikuma (turpmāk – CL)¹ 1635.pantā. Atbilstoši panta konstrukcijai, tiesību doktrīnai² un tiesu praksei³, lai iestātos civiltiesiskā atbildība, ir nepieciešams konstatēt trīs priekšnoteikumus: 1) prettiesisku rīcību, kas sevī ietver arī vainojamības un iespējamo attaisnojumu neesamības noskaidrošanu; 2) kaitējuma esamību; 3) cēlonisko sakaru starp prettiesisko rīcību un kaitējumu.

Tiesību vēsture rāda, ka ne vienmēr pastāvējuši šādi atbildības priekšnoteikumi. Civilizācijas sākuma periodā vienīgais civiltiesiskās atbildības priekšnoteikums bija kaitējuma nodarīšanas fakts. Profesors Konstantīns Čakste to sauc par nodarījuma teoriju. Laika gaitā pakāpeniski notika atteikšanās no nodarījuma teorijas un priekšroka tika dota vainas teorijai jeb vainas principam. Vainas teorijas attīstības sākumposmā tika prasīts papildus konstatēt subjektīvu elementu – vainu, jo *“nevainīgam pēc šī principa nevar uzlikt atbildību, kaut viņš arī zaudējumus nodarījis.”*⁴

Vaina kā atsevišķs civiltiesiskās atbildības elements no Latvijas tiesību sistēmas tika izslēgta salīdzinoši nesen. Tika nošķirta vaina no vainojamības, jo *“nosakot civiltiesiskās atbildības iestāšanos nav svarīgi, kāda ir personas attieksme pret izdarīto pārkāpumu, bet svarīgi ir, vai persona rīkojusies vainojami, – pat ja attieksme bijusi nevainojama”*⁵ Tika izdarīti secinājumi, ka vaina nav un CL 1635.pants to arī neprasa skatīt kā personas subjektīvo attieksmi. Līdz ar to tika rosināts vainu vērtēt kopsakarā ar prettiesisko rīcību un meklēt objektīvus prettiesiskās rīcības attaisnojumus (ignorējot personas psihisko attieksmi), kas izslēgtu civiltiesisko atbildību

Nejaušs notikums (arī nepārvarama vara) tiek uzlūkoti kā galvenie “attaisnojumi”, kas izslēdz civiltiesisko atbildību. Lai arī Civillikumā šie jēdzieni ir sastopami jau kopš tā spēkā stāšanās 1937.gadā, bet Latvijas civiltiesībās – arī laikā, kad spēkā bija Vietējo civillikumu kopojums –, tiesu prakse nav devusi padziļinātu nejauša notikuma skaidrojumu. Arī Latvijas mūsdienu tiesību zinātnē visai ilgi šim jēdzienam netika pievērsta pienācīga uzmanība, un tikai neilgi pirms šī darba tapšanas parādījās nejaušam notikumam veltītas publikācijas. Ar šo darbu tā autors turpina tiesību zinātnē iesākto nejauša notikuma izpēti, padziļinātu uzmanību

¹ Latvijas Republikas Civillikums: LR likums. Valdības Vēstnesis, 1937.gada 20.februāris, Nr.41

² Sk.piem. Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 135.lpp

³ Sk.piem. LR Augstākā tiesas Senāta 2009.gada 11.februāra spriedums lietā Nr. SKC – 53/2009 [nav publicēts]

⁴ Čakste K. Civiltiesības. Lekcijas. Raksti. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011,191.lpp.

⁵ Kārklīņš J. Vainas nozīme, nosakot civiltiesisko atbildību. Jurista Vārds, 2005.gada 26.aprīlis, Nr.15

pievēršot šim jēdzienam, tā kritērijiem un tiesiskajām sekām līgumtiesībās. Neskatoties uz to, autors apskata arī nejauša notikuma izpratni deliktu tiesībās.

Šī darba mērķis ir veicināt nejauša notikuma un tā kritēriju izpratni, kā arī norādīt uz nejauša notikuma tiesisko seku problemātiku Latvijas līgumtiesībās un Civillikuma grozījumu nepieciešamību šā jautājuma sekmīgai noregulēšanai.

Darbs sastāv no trim nodaļām Pirmā nodaļa ir veltīta nejauša notikuma izpētei. Tajā darba autors aplūko nejauša notikuma vēsturisko izcelsmi, analizē Latvijas pirmskara un mūsdienu tiesu praksi, kā arī apskata starptautisko privāttiesību unifikācijas dokumentu un ārvalstu tiesību regulējumu. Visbeidzot autors sniedz nejauša notikuma jēdziena skaidrojumu Latvijas civiltiesībās. Otro nodaļu darba autors ir veltījis nejauša notikuma tiesisko seku izpētei starptautiskajos privāttiesību unifikācijas dokumentos un ārvalstu tiesībās. Trešajā nodaļā autors iepriekš iegūtos secinājumus pielieto, lai izvērtētu nejauša notikuma tiesisko seku regulējumu Latvijas līgumtiesībās.

Autors darba gaitā izmanto vēsturisko, salīdzinošo un analītisko pētniecības metodes. Ar vēsturisko metodi autors pēta nejauša notikuma jēdziena izcelsmi un tā vēsturisko attīstību. Salīdzinošā metode tiek izmantota, apskatot un savstarpēji salīdzinot nejauša notikuma un ar to saistītu tiesību institūtu regulējumu starptautiskajos unifikācijas dokumentos un ārvalstu tiesībās. Tāpat salīdzinošā metode tiek izmantota salīdzinot minētos regulējumus ar Latvijas līgumtiesību regulējumu. Savukārt analītiskā pētniecības metode tiek izmantota tiesību literatūrā un tiesu praksē pausto atziņu vērtēšanai.

1. NEJAUŠA NOTIKUMA JĒDZIENS

Aplūkojot mūsdienu civiltiesiskās atbildības modeli, loģisks šķiet ir jautājums – kas tad ir tie attaisnojumi, kuri izslēdz civiltiesisko atbildību? Civillikumā attaisnojumi minēti vairākos pantos. CL 1636.pants izslēdz atbildību gadījumos, ja kāds izlieto sev piederošu tiesību, darbojas pēc aizskartās personas gribas vai izmanto tiesības uz paš aizstāvību. Savukārt CL 1637.panta pirmā daļa paredz, ka atbildība neiestājas 7 gadu vecumu nesasnējušajiem, personām, kas nav spējušas saprast savas darbības nozīmi vai nav spējušas to vadīt. Civillikumā ir paredzēti vēl vairāki citi attaisnojumi (sk., piem., CL 1589., 1638., 2347.p).

Par galvenajiem civiltiesisko atbildību izslēdzošajiem apstākļiem, kas pastāvējuši jau romiešu tiesībās, var uzskatīt nejaušu notikumu un nepārvaramu varu. Latvijas Civillikumā šādus attaisnojumus var atrast nodaļā par zaudējumiem. CL 1773. pants paredz: *“Zaudējums ir [...] nejaušs, kad - kad tā cēlonis ir nejaušs notikums vai nepārvaramā vara.”* Savukārt CL 1774.pants nosaka, ka *“nejaušs zaudējums nevienam nav jāatlīdzina. Tādēļ, ja nejaušs šķērslis kavē kādu izpildīt uzņemto saistību, jāatzīst, it kā viņš būtu to izpildījis, ja vien viņš līgumā nav uzņēmis nejaušības risku.”* Uzreiz jāpiezīmē, ka “zaudējumi” šo pantu izpratnē aptver arī nemantisko kaitējumu.⁶ Diemžēl Civillikumā nav dots ne nejauša notikuma, ne nepārvaramas varas skaidrojums. Tāpēc vispirms šā darba autors noskaidros, kas saprotams ar nejaušu notikumu un kādas ir tā piemērošanas robežas.

1.1. Nejaušs notikums Romiešu tiesībās un Vietējo civillikumu kopojumā

Latvijas 1937.gada Civillikuma pamatavots noteikti bija Baltijas vietējo likumu kopojuma III daļa (turpmāk - Vietējo civillikumu kopojums vai BVCL). Vēl vairāk, kā norāda Tiesu palātas loceklis un Rīgas Herdera institūta profesors Karls Šilings (*Carl von Schilling*): *“Ir jāņem vērā vēsturiskā kontinuitāte un atbilstoši tai [Latvijas Civil]likumā (...) gandrīz nav radikālu reformu, varbūt pat pārāk maz izmaiņu”*⁷ Savukārt Vietējo civillikumu kopojuma autors Frīdrihs Georgs fon Bunge (*Friedrich Georg von Bunge*) centās aizgūt pantu formulējumus no pēc iespējas autoritatīvākiem avotiem. Vietējo civillikumu kopojumam un jo sevišķi saistību tiesību daļai raksturīga liela romiešu tiesību ietekme. Par to liecina atsauces

⁶ Kārklīņš J. Nejaušs notikums, vainojamība un civiltiesiskā atbildība. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. *Grām:* Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 504.lpp.

⁷ *Citēts pēc:* Švarcs F. Latvijas 1937.gada 28.janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 239.lpp.

uz *Corpus Iuris Civilis*, kas vērojamas pie gandrīz katra Vietējo civillikumu kopojuma saistību tiesību daļas panta.⁸ Līdz ar to šī darba autors uzskata, ka darba mērķa sasniegšanai ir būtiski aplūkot Vietējo civillikumu kopojuma regulējumu un jo sevišķi – arī romiešu tiesības.

Civillikuma 1773.pants saturiski atbilst kādreizējam BVCL 3438.pantam. Tomēr šajā normā ir vērojamas atšķirības. Proti, BVCL 3438.pants nenošķir nejaušu notikumu no nepārvaramas varas. Tā vietā norādīts, ka nejaušs notikums ir tad, kad tā cēlonis pastāv notikumos, kurus nav bijis iespējams ne paredzēt ar cilvēka prātu, ne novērst ar cilvēka spēkiem. Var piekrist asociētā profesora Jāņa Kārklīņa teiktajam, ka šis definējums aptver gan nejaušu notikumu, gan nepārvaramu varu.⁹ Tāpat būtiski norādīt, ka no BVCL 3438.panta izriet divi priekšnoteikumi, lai kādu gadījumu atzītu par nejaušu notikumu – neparedzamība un nenovēršamība. Turklāt abi priekšnoteikumi ir kumulatīvi.

Nejaušs notikums jeb nejaušs gadījums kā atbildību izslēdzošs apstāklis pastāvēja jau romiešu tiesībās. Kā norādījis profesors Voldemārs Kalniņš: “*Pēc vispārīgā principa par nejaušu gadījumu jeb kāzusu neviens neatbild [..]*”¹⁰ Izņēmums pastāvēja attiecībā uz viesnīcniekiem, kuģu īpašniekiem un iebraucamo vietu turētājiem. Pazīstamais Romiešu tiesību apskatnieks Reinhard Cimmermans (*Reinhard Zimmerman*) norāda, ka viesnīcnieki, kuģu īpašnieki un iebraucamo vietu turētāji darbojās kā sava veida apdrošinātāji, tāpēc oriģināli viņi nesa atbildību arī par nepārvaramas varas gadījumiem. Tomēr laika gaitā šo personu atbildība tika izslēgta atsevišķos, kazuistiskos nepārvaramas varas gadījumos, piemēram, kuģa avārijas gadījumā vai pirātu uzbrukuma gadījumā.¹¹ Izskaidrojumu šādai *prētoru* nelabvēlībai ir mēģinājis rast romiešu jurists Ulpiāns, kurš norādījis, ka tādējādi *prētors* ir mēģinājis izskaust negodīgumu un krāpniecību, jo kuģu īpašnieki, viesnīcnieki un iebraucamo vietu turētāji nav izcēlušies ar augstu morāles apziņu.¹² Līdz ar to jānorāda, ka šāds izņēmums no nejauša gadījuma kā atbildību izslēdzoša apstākļa noteikti nav attiecināms uz mūsdienām.

Kā jau noskaidrots, nejaušs gadījums romiešu tiesībās izslēdza atbildību. Romiešu līgumtiesībās atbildība par saistību neizpildi neiestājās, ja tā bija neiespējama un šī neiespējamība bija objektīva, nesaistīta ar pašu debitoru un radusies pēc līguma noslēgšanas.¹³

---

⁸ Kalniņš E. Vietējo Civillikumu kopojuma “romiešu tiesību daļas” izstrādāšanas metode. Jurista Vārds, 2014.gada 11.novembris, Nr. 44/45

⁹ Kārklīņš J. Nejaušs notikums, vainojamība un civiltiesiskā atbildība. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004, 509.lpp.

¹⁰ Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Zvaigzne, 1997, 170.lpp.

¹¹ Zimmerman R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Cape Town: Juta&Co Ltd., 1992, 515.lpp.

¹² Sk. Ulpiāna digestu 4, 9, 3, 1. Pieejams: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/> [skatīts: 20.04.2015].

¹³ Zimmerman R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Cape Town: Juta&Co Ltd., 1992, 784.–786.lpp

Tātad saistību izpildes neiespējamība bija attaisnojama, ja to radīja nejaušs gadījums. Visbiežāk tas notika lietai nejauši ejot bojā: “*Saistība izbeidzas [..], kad līguma objekts beidz pastāvēt bez debitora vainas*”¹⁴ Tas, pie kādiem apstākļiem debitors nav vainojams lietas bojāejā, ir atkarīgs no noslēgtā līguma.¹⁵ Romiešu tiesībās darbojās princips *casum sentit dominus*, kas atbilst mūsdienu Latvijas civiltiesībās atrodamajam principam *risku nes īpašnieks*, kā arī īpatnējs atbildības veids, dēvēts par *custodia*. *Custodia* nozīmēja paaugstinātu atbildību, kas ietvēra pienākumu garantēt noteiktu rezultātu – saglabāt lietu drošu un neskartu.¹⁶ Tā iestājās atsevišķos līgumu veidos, piemēram, patapinājuma līgumā patapinājuma ņēmējam vai pirkuma līgumā pārdevējam, pirms lietas nodošanas, bet pēc līguma noslēgšanas.¹⁷ Izņēmums no šīs atbildības parasti bija nepārvarama vara.¹⁸ Atbildību par nepārvaramu varu, atbilstoši *casum sentit dominus* nesa lietas īpašnieks. Romiešu jurists Gajs digestā norādījis “[..] ikviens, kurš saņem lietu lietošanā ir atbrīvots no atbildības, ja viņš zaudē, ko saņēmis notikumā, kuram cilvēka vājība nespēj pretoties (kā, piemēram, ugunsgrēka, ēkas sabrukšanas vai kuģa avārijas dēļ).”¹⁹ Būtiski norādīt, ka šeit izvirzās priekšnoteikums pēc nenovēršamības. Turklāt nenovēršamībai jābūt objektīvai – tādai, kurai cilvēks kā būtne (nevis kāda persona) nespēj pretoties.

Izņēmumi, kas izslēdza *custodia* atbildību, bija kazuistiski. Kā norādīts, lielākoties tie aptvēra nepārvaramas varas (*vis maior*) gadījumus. Tomēr jānorāda uz digestu, ko savā rakstā citējis J. Kārklīņš. Arī šī darba autors uzskata par nepieciešamu to citēt pilnībā: “*Ja es savam vergam, kurš ir tik uzticams, ka neviens nedomā, ka viņš varētu tikt apmānīts no ļaunu cilvēku puses, iedodu sudrabu, kuru tu man esi aizdevis, lai tas to nogādā tev, bet sudrabu iegūst šie ļaunie cilvēki, es nenesu atbildību par zaudējumu.*”²⁰ Jāuzsver, ka atsauci uz šo digestu satur BVCL 3438.pants (atbilst CL 1773.pantam). Šo romiešu jurista Juliāna aprakstīto kāzusu noteikti nevar uzskatīt par nepārvaramas varas gadījumu, bet drīzāk par nejaušu notikumu. No šī piemēra izriet, ka nejaušs notikums ir tāds, kuru neviens nevarēja paredzēt un līdz ar to arī novērst. Var secināt, ka šeit sastopams izņēmums no vispārīgā principa, jo parasti *custodia* gadījumā atbildība neiestājas vienīgi par nepārvaramu varu. Līdz ar to atsevišķi gadījumi, kurus nevarēja saprātīgi paredzēt, izslēdza *custodia* atbildību. Bez šaubām, šādi gadījumi bija kazuistiski un ierobežoti skaita ziņā. Pārējos gadījumos, kad neiestājās *custodia* rūpības

¹⁴ Pomponiusa digesta 46,3,107, Pieejams: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/> [skatīts: 20.04.2015].

¹⁵ Zimmerman R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Cape Town: Juta&Co Ltd., 1992, 789.lpp

¹⁶ Ibid, 193.–194.lpp.

¹⁷ Ibid, 287

¹⁸ Ibid, 193

¹⁹ Gaja digesta 44,7,1,4 Pieejams: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/> [skatīts: 20.04.2015]. Atsauki uz šo digestu satur Vietējo civillikumu kopojuuma 3438.pants (tagadējais CL 1773.pants)

²⁰ Juliāna digesta 13, 6, 20, Pieejams: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/> [skatīts: 20.04.2015].

pienākums par lietas saglabāšanu (piemēram, rokas ķīlas ņēmējam), atbildība sniedzās līdz neuzmanībai;²¹ tātad izņēmums no tās bija arī nejaušs notikums, ne tikai nepārvarama vara.

Arī romiešu deliktu tiesībās tika nošķirta neuzmanība no nejauša kaitējuma, kas rodas no nejauša notikuma. Romiešu deliktu tiesībās nebija svarīgas vainas pakāpes. Atbildība iestājās pat par visniecīgāko neuzmanību.²² Tas notika, kad persona pie konkrētiem apstākļiem neievēroja to uzvedības standartu, ko būtu ievērojis katrs krietns un rūpīgs romiešu saimnieks.²³ Šajā ziņā nejauši gadījumi tika pretnostatīti vainai – tie ir gadījumi, kurus nevarēja paredzēt un novērst.²⁴ Ja kaitējums ir radies nejauša notikuma dēļ, tad nav vainas un nav arī ko vainot.

Var izdarīt secinājumu, ka nejaušs notikums jeb nejaušs gadījums kā atbildību izslēdzošs apstākļis pastāvēja jau romiešu tiesībās. Deliktu tiesībās nejaušs notikums vienmēr izslēdza atbildību, jo pastāvēja princips – kur ir nejaušība, tur nav atbildības. Citādi tas bija līgumtiesībās attiecībā uz atbildību par lietas saglabāšanu. Atsevišķos līgumos, kur lieta atradās pie debitora un viņš bija vienīgais labuma guvējs no šādas situācijas, darbojās *custodia* pienākums garantēt, ka lieta paliek neskarta. Šādā gadījumā pēc vispārīgā principa atbildība sniedzās līdz nepārvaramai varai – gadījumam, kuru ar cilvēka spēkiem nevarēja novērst. Pārējos gadījumos, tāpat kā deliktu tiesībās, debitors tika atbrīvots no atbildības par tādu gadījumu, kuru krietns un rūpīgs romiešu saimnieks nevarēja paredzēt un līdz ar to arī novērst. Citiem vārdiem sakot, atbildība atkrita pie nejauša notikuma.

1.2. Nejaušs notikums Latvijas pirmskara un mūsdienu tiesu praksē

Latvijas tiesās civiltiesiskie strīdi par zaudējumu atlīdzināšanu ir ļoti bieži sastopami. Tādēļ varētu prezumēt, ka nejaušs notikums, kā zaudējumu atlīdzināšanas pienākumu izslēdzošs faktors, ir bieži skatīts un izsmeļoši skaidrots tiesu praksē. Diemžēl situācija ir pavisam citādāka. Lai gan darba autors ir aplūkojis vairākus spriedumus, kur atbildētājs atsaucas uz nejaušu notikumu, tomēr tiesas spriedumos itin bieži aprobežojas ar tādām frāzēm kā *“nodarītie zaudējumi nav nejauši un ir cēloniskā sakarā ar atbildētāja bezdarbību”*²⁵ vai pat *“Par nepamatotu atzīstama kasācijas sūdzības iesniedzējas norāde [..], ka prasībā*

²¹ Zimmerman R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Cape Town: Juta&Co Ltd., 1992, 253.lpp.

²² Ulpiāna digesta 9, 2, 44, pr. Pieejams: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/> [skatīts: 20.04.2015].

²³ Grueber E. The Roman Law of Damage to Property. London: Oxford University Press, 1886, 123. – 125.lpp.

²⁴ Buls L. Vainas nozīme deliktu tiesībās. LU 72.konferences rakstu krājums. Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 196.lpp.

²⁵ Rīgas apgabaltiesas Civiltiesu tiesas kolēģijas 2012.gada 21.novembra spriedums lietā Nr. C29358308, [nav publicēts].

norādītā avārija bija uzskatāma par nejaušu notikumu”.²⁶ Sīkāki paskaidrojumi šādiem secinājumiem netiek doti.

Jau Latvijas pirmskara Senāts ir atzinis, ka “*Civillikums vispār nepazīst tā saucamo nodarījuma principu, un pieturas vienīgi pie vainas principa. Tamdēļ saskaņā ar CL 3444.p zaudējumu atlīdzības pienākums principā var iestāties vienīgi tad, ja ir konstatēta zaudējumu nodarītāja vaina. Ar šo principu pilnīgi savienojams arī CL 3440.p. viedoklis, ka katrs zaudējums, kas nav noticis nejauši, ir jāatlīdzina, jo nejauši gadījumi ir taisni tādi, kas iestājas neatkarīgi no nodarītāja gribas un vainas.*”²⁷ Šeit uzskatāmi redzams, ka jau pirmskara tiesu praksē nejaušs notikums tika nošķirts no vainas.

Vairākas būtiskas atziņas atklāj Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedums, kurā norādīts, ka “*privātlikums neizšķir sevišķi nejaušu gadījumu no force majeure.*” Senāts uzsver, ka nejauša gadījuma konstatēšanai nepieciešams “*netikvien, ka gadījums būtu nenovēršams ar cilvēka spēkiem, bet arī, ka nejaušs gadījums nebūtu paredzams ar cilvēka garu.*”²⁸ Līdz ar to šeit atklājas nejauša gadījuma kritēriju kumulatīvais raksturs, kas izriet no BVCL 3438.panta. Konkrētajā kāzusā Senāts norādīja, ka apgabaltiesa nav konstatējusi apstākli, ka atbildētāji nevarēja paredzēt iespēju, ka viņu suns, kas bija bez uzpurņa, varēja uzbrukt un sakost cilvēku. Attiecīgi Senāts secināja, ka nav izpildījies neparedzamības kritērijs, lai atbildētāja suņa uzbrukumu prasītājam atzītu par nejaušu notikumu, kas izslēgtu zaudējumu atlīdzināšanas pienākumu.

Rūpīgāk aplūkojot pirmskara tiesu praksi, secināms, ka pastāvējuši izņēmumi no nejauša notikuma kritēriju kumulatīvā rakstura. Pirmskara Senāts ir atzinis, ka “*force majeure jēdziens, principā, nemaz nav izslēgts ar to, ka kāds, pats par sevi nejaušs, notikums būtu vispār paredzams, ja vien šāds notikums nebūt paredzams vai novēršams atsevišķā konkrētā gadījumā.*”²⁹ Šādu atziņu Senāts paudis aplūkojot nejauša notikumu jūras tiesībās, tomēr no sprieduma kopumā izriet, ka izņēmumi no nejauša notikuma kritēriju kumulatīvā rakstura pieļaujami arī citos gadījumos. Līdz ar to tiesas kompetencē ir izvērtēt lietas faktiskos apstākļus un izlemt, vai ir pieļaujama atkāpe no vispārīgā principa, ka nejaušam notikumam ir nepieciešama gan nenovēršamība, gan neparedzamība.

---

²⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.novembra spriedums lietā Nr. SKC – 406/2011, [nav publicēts].

²⁷ Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 1936.gada 25.novembra/16.decembra spriedums Nr.1680. Grām: Konradi F., Valters A. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem (XIII). Rīga: Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1936/1937, 479.lpp.

²⁸ Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 1925.gada 26.marta spriedums Nr.135, citēts pēc Latvijas Senāta spriedumi (1918 - 1940). 9.sējums. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1925). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997-1998, 128.lpp.

²⁹ Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 1930.gada 30.janvāra spriedums Nr. 382. Grām: Konradi F., Valters A. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem (VI). Rīga: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1930, 137.-138.lpp.

Mūsdienu tiesu praksē nejaušs notikums kā vainojamību izslēdzošs apstāklis visbiežāk vērtēts lietās, kas saistītas ar zaudējumu atlīdzināšanu, ko nodarījuši ūdensvadu un ar tiem saistītu infrastruktūru plīsumi vai bojājumi. Vispirms gan jānorāda uz Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta atziņu, kas atkārtota vairākos tiesu spriedumos³⁰: *“Tas, kāds zaudējums konkrētajā gadījumā nodarīts (tiešs, netiešs vai nejaušs) ir apstākļu vērtējums.”* Līdz ar to nākas konstatēt, ka tiesu prakse šajās lietās nebūt nav vienveidīga. Piemēram, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija kādā lietā nav atzinusi, ka ūdens filtra plīsums, kas bijis par pamatu zemāk esošā dzīvokļa nopludināšanai, ir uzskatāms par nejaušu notikumu. Šajā spriedumā tiesa nejaušu notikumu skaidrojusi kā notikumu *“par kura iestāšanos nevienu nevar vainot.”* Civillietu tiesu kolēģija ir atzinusi, ka atbildētājs ir vainojams vieglā neuzmanībā, jo viņa dzīvoklī ir ticis uzstādīts nekvalitatīvs ūdens filtrs.³¹ Šajā spriedumā nav ticis vērtēts ne paredzamības kritērijs, ne nenovēršamības kritērijs, bet gan konstatēta atbildētāja vainojamība.

Tāds pats iznākums, proti, ūdensvada plīsuma neatzīšana par nejaušu notikumu, konstatējams arī citā Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas spriedumā. Tiesa norādījusi, ka nejauša notikuma gadījumā atbildētājam būtu jāizdara faktiski viss iespējamais, lai novērstu ūdensvada plīšanu. Tāpat tiesa norāda, ka *“ņemot vērā spriedumā konstatētos apstākļus attiecībā par ūdensvada ekspluatācijas termiņu, tiesu kolēģija nevar atzīt, ka atbildētājam objektīvi nebija iespējams paredzēt, ka ūdensvads, kura ekspluatācijas termiņš tuvojas beigām, varētu plīst.”* Kā redzams, šeit tiesa ir izvērtējusi paredzamības kritēriju un nonākusi pie secinājuma, ka, izdarot visas nepieciešamās pārbaudes (t.i., ievērojot krietna un rūpīga saimnieka uzvedības standartu), atbildētājam vajadzēja paredzēt kaitīgo seku iestāšanās iespējamību. Līdz ar to nav pamats atzīt šo notikumu par nejaušu.³²

Ievēribu pelna lieta par zaudējumu atlīdzināšanu, kas nodarīti dzīvoklim, jo stāvu augstāk esošajā dzīvoklī plīsumi celtniecības laikā grīdā iebetonēta (tātad neredzama un nepieejama) ūdens caurule. Pirmās instances tiesa to atzina par nejaušu notikumu, uzskatot, ka konkrētās caurules plīsums nav bijis saprātīgi paredzams. Apelācijas instance šādu secinājumu noraidīja un nolēma piedzīt zaudējumus.³³ Spriedums tika pārsūdzēts kasācijas kārtībā, kur tika noteikts, ka apelācijas instance nav atspēkojusi pirmās instances tiesas

³⁰ Sk.piem. LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2000.gada 16.augusta spriedumu lietā Nr.SK-302. *Grām.*: Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi (2000). Rīga: Tiesnešu mācību centrs, 2001, 313.-315.lpp.; LR Augstākās tiesas Senāta 2008.gada 10.septembra spriedumu lietā Nr.SK-296/2008 [nav publicēts].

³¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2010.gada 16.septembra spriedums lietā Nr.C30300506 [nav publicēts]

³² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013.gada 26.aprīļa spriedums lietā Nr. C27252010 [nav publicēts]

³³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2011.gada 19.decembra spriedums lietā Nr.C30445909 [nav publicēts]

secinājumus par ūdens caurules plīšanas neparedzamību.³⁴ Izskatot lietu atkārtoti apelācijas instances tiesa secināja, ka, nezinot par grīdā iebetonēto santehnikas cauruļu montāžas defektiem, atbildētājs nevarēja caurules plīšanu *“nedz savlaicīgi paredzēt, nedz veikt pasākumus to novēršanai”*. Līdz ar to tiesa, konstatējusi gan neparedzamības, gan nenovēršamības kritērijus, atzina cauruļu plīsumu par nejaušu notikumu.³⁵

Arī citos mūsdienu tiesu prakses piemēros tiesas ir nonākušas pie līdzīgiem secinājumiem, atzīstot ūdens cauruļvadu plīšanu par nejaušu notikumu, kuru nevarēja ne paredzēt, ne novērst. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa norādījusi, ka *“no tiesību normu pamatojuma, tiesa secina, ka ir iegūti pietiekami pierādījumi tam, ka zaudējums ir nejaušs [..]. Tiesa vērtē, ka atbildētājs nevarēja to ne paredzēt un arī novērst.”*³⁶ Citā lietā Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija secināja, ka *„[..] bojājums varētu būt ražotāja brāķis un patērētājs šādu defektu nevar pamanīt. Vads nebijis pušu, bet bijis nonācis nost, pievads bijis samērā jauns, jo tas nebija apsūbējis. Līdz ar to secināms, ka zaudējumu rašanās cēlonis ir nejaušs notikums-pēkšņi atvienojies lokanais pievads un šādu bojājumu Atbildētāja nevarēja iepriekš paredzēt un novērst”*.³⁷ Tieši tādus pašus kritērijus nejaušības konstatēšanai ir norādījusi arī Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa.³⁸

Lai gan absolūtais vairākums šā darba autora apskatīto Latvijas tiesu prakses spriedumu, kuros tiek apskatīts nejaušs notikums ir par zaudējumiem, kas radīti ūdens cauruļu plīšanas rezultātā, tomēr ir sastopami arī citi piemēri. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija ir atzinusi automašīnas zādzību par nejaušu notikumu. Šajā spriedumā gan tiesa lielāku uzmanību pievērš tam, kura no pusēm nes risku par lietas bojāeju, nejauša notikuma kritērijus atsevišķi neapskatot.³⁹ Citā lietā Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija par nejaušu notikumu ir atzinusi ugunsgrēku, kas izcēlies atbildētājas telpās un skāris prasītājam piederošās telpas. Tiesa šajā spriedumā nav vērtējusi nejauša notikuma kritērijus, vien norādījusi, ka atbildētāja nav vainojama, jo ierīci, kas izraisījusi īssavienojumu, no kura cēlies ugunsgrēks, ir ekspluatējusi atbilstoši tās noteikumiem.⁴⁰ Vēl kādā citā lietā tiesa par nejaušu notikumu un pamatu prasītājas atbrīvošanai no uzņēmuma līgumā paredzēto saistību izpildes nav atzinusi plūdus. Tiesa norāda: *“lai atzītu, ka ar akvaparka telpu applūšanu nodarīto*

³⁴ LR Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 22.novembra spriedums lietā Nr.SKC-318/2013 [nav publicēts]

³⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2014.gada 27.janvāra spriedums lietā Nr.C30445909 [nav publicēts]

³⁶ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2010.gada 15.novembra spriedums lietā Nr.C27120710/9 [nav publicēts]

³⁷ Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 10.maija spriedums lietā Nr. C08020110 [nav publicēts]

³⁸ Sk. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2013.gada 20.jūnija spriedums lietā Nr. C31335111 [nav publicēts]

³⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 21.jūnija spriedums lietā Nr.C30319509 [nav publicēts]

⁴⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2012.gada 1.oktobra spriedums lietā Nr.C31264110 [nav publicēts]

zaudējumu cēlonis ir nejaušs notikums, tad lietā būtu jākonstatē, ka gan vētra, gan ar to saistītās ūdens līmeņa svārstības (šajā gadījumā – celšanās) ir ne tikai cilvēkam nenovēršams apstākļi, bet arī iepriekš neparedzams, kas liedz nodrošināties pret zaudējumiem.” Konkrētajā lietā tiesa vērš uzmanību uz ūdens līmeņa paaugstināšanās sezonālo raksturu (paredzamību).⁴¹

Līdz ar to var secināt, ka arī Latvijas tiesu praksē ir izkristalizējušies divi nejauša notikuma kritēriji – neparedzamība un nenovēršamība. Turklāt lielāko uzmanību tiesas vērš tieši neparedzamības kritērijam, savukārt nenovēršamība tiek pakārtota – notikums nav novēršams nevis pats par sevi, bet gan tāpēc, ka tas konkrētajā situācijā bija neparedzams. No iepriekš aprakstītajiem tiesu prakses piemēriem izriet, ka Latvijas tiesas šos kritērijus piemēro kumulatīvi, jo norāda uz abu kritēriju iestāšanos. Tāpat jāsecina, ka neparedzamības un nenovēršamības kritērijus tiesas piemēro objektīvi, vērtējot, vai notikumu varēja saprātīgi paredzēt un nepiegiežot vērību personas subjektīvajiem attaisnojumiem.

1.3. Nejauša notikuma izpratne starptautiskajos privāttiesību vienojošajos dokumentos

Latvijas 1937.gada Civillikums (jo sevišķi tā saistību tiesību daļa), vērtējot to no saturiskā viedokļa, ir uzskatāms par vienu no vecākajiem civillikodeksiem Eiropā. Kā jau minēts iepriekš, Civillikuma veidošanā tika ievērota vēsturiskā kontinuitāte un lielākā daļa normu tika pārņemtas no Vietējo Civillikumu kopojuma. Savukārt Vietējo Civillikumu kopojumā ir vērojama ļoti liela romiešu tiesību ietekme. Tieši šā iemesla dēļ darba autors uzskata par nepieciešamu aplūkot nejauša notikuma regulējumu starptautiskajos privāttiesību vienojošajos dokumentos, kuri tapuši salīdzinoši nesen, ievērojot mūsdienu dzīves gaitas radītos apstākļus. Tas nepieciešams arī ņemot vērā Eiropas Savienības aktivitātes un nepārprotamo virzību uz vienotu līgumtiesību izstrādi.⁴²

Kopējā modeļa projekts (*Draft Common Frame of Reference*; turpmāk arī – DCFR)⁴³ ir uzskatāms par vienu no autoritatīvākajiem privāttiesību unifikācijas dokumentiem. Tā veidošanu ir akceptējusi un finansējusi Eiropas Savienība. Iespējams, nākotnē uz šī dokumenta bāzes tiks veidots Kopējais modelis (*Common Frame of Reference*), kas jau vairs nebūs akadēmisks dokuments, bet gan politiski akceptēts normatīvais akts.⁴⁴

⁴¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2009.gada 10.novembra spriedums lietā Nr.C04241906 [nav publicēts]

⁴² Kārklīņš J. Vienotu Eiropas veidošanās un ietekme uz Latvijas tiesībām. Jurista Vārds. 2011. gada 6.decembris, Nr.49.

⁴³ Kopējā modeļa projekts (*Draft Common Frame of Reference*. Outline edition) Pieejams:

http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcf_r_outline_edition_en.pdf [skatīts: 2015.gada 26.aprīlī]

⁴⁴ Antonioli L., Fiorentini F. A Factual Assessment of the Draft Common Frame of Reference by the Common Core Evaluating Group. Draft. Trento, Trieste: [b.i.], 2009, p.9.-10.

Nejaušs notikums DCFR ir regulēts gan sadaļā par līgumtiesībām (III grāmatas 3:104 pants), gan arī sadaļā, kas veltīta ārpuslīgumiskiem pārkāpumiem (VI grāmatas 5:302 pantā). Pirmajā gadījumā tā apzīmēšanai lietots jēdziens “attaisnojams šķērslis” (*excuse due to an impediment*), bet otrajā – “notikums ārpus kontroles” (*event beyond control*). Kā redzams netiek izmantots nedz plaši pazīstamais jēdziens “*force majeure*”, nedz, piemēram, “*cas fortuit*”, “*act of God*” vai “*fortuitous event*”. Iemesls tam slēpjas apstākļi, ka DCFR veidotāji rūpīgi uzmanīja, lai no projekta izslēgtu jēdzienus, kas varētu tikt saistīti ar kādu konkrētu nacionālo tiesību sistēmu.⁴⁵ Līdz ar to jo būtiskāk ir noskaidrot šo jēdzien saturu.

DCFR III grāmatas 3:104 panta pirmajā daļā ir noteikts, ka saistību neizpilde ir attaisnojama, ja to radījis ārpus debitora kontroles esošs šķērslis un ja nav bijis saprātīgi sagaidīt, ka debitors no šī šķēršļa vai tā sekām būtu varējis izvairīties vai tās pārvarēt. Tātad šī norma prasa divu kritēriju iestāšanos: 1) esamību ārpus debitora kontroles un 2) neizbēgamību un nepārvaramību. DCFR komentāros norādīts, ka abiem šiem apstākļiem jāiestājas kumulatīvi. Tātad, ja šķērslis pats par sevi ir nepārvarams, bet no tā varēja izvairīties, tad šķērslis nevar tikt uzskatīts par attaisnojamu.⁴⁶ Savukārt šī paša panta otrā daļa iepriekš minētajiem kritērijiem pievieno vēl vienu: 3) neparedzamību saistības rašanās laikā. Kā norādīts DCFR komentāros, termins “šķērslis” aptver jebkuru notikumu – kā dabas radītu, tā arī tādu, kas saistīts ar trešo personu darbībām.⁴⁷ Līdz ar to secināms, ka DCFR līgumtiesību regulējums nenošķir nejaušu notikumu no nepārvaramas varas, kā tas ir Civillikumā, bet gan abus šos jēdzienus apvieno ar terminu “attaisnojams šķērslis”.

Attaisnojama šķēršļa konstatēšanai DCFR izmanto gan objektīvus, gan subjektīvus standartus. Esamība ārpus debitora kontroles sfēras būtu jāuzskata par subjektīvu kritēriju – tā ir saistīta ar pašu debitoru. DCFR komentāros norādīts, ka ražošanas mašīnas neparedzams un neizbēgams bojājums nevar tikt uzskatīts par attaisnojamu šķērslī saistības neizpildei, jo darbības ar šo mašīnu ietilpst debitora kontroles sfērā.⁴⁸ Pie abiem pārējiem kritērijiem panta tekstā atrodams vārds “saprātīgi”. Tātad DCFR neparedzamības un nepārvaramības konstatēšanai ievēribu nepiešķir debitora subjektīvajām grūtībām, bet gan norāda uz “saprātīgumu” – tātad objektīvu kritēriju.

Jēdziens “notikums ārpus kontroles”, kas ir delikttiesisko atbildību izslēdzošs apstāklis, ir regulēts DCFR VI grāmatas 5:302 pantā. Tajā noteikts, ka persona tiek “aizsargāta” no atbildības, ja juridiski nozīmīgs kaitējums radies no nenormāla notikuma, kurš nevar tikt

---

⁴⁵ Ibid.p.16

⁴⁶ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, p.810.

⁴⁷ Ibid. p808.

⁴⁸ Ibid. p.809.

novērsts (*cannot be averted*) ar saprātīgiem līdzekļiem, kā arī ko nevar uzskatīt par personas risku. Šeit var izdalīt divus elementus – 1) nenovēršamību un 2) esamību ārpus personas riska zonas. Varētu šķist, ka šis pants neizvirza prasību pēc neparedzamības kritērija, tomēr, aplūkojot DCFR komentārus, jāsecina pretējais. „Nenovēršamība” šā panta ietvaros nozīmē, ka kaitējumu izraisošo notikumu: 1) pat ar sevišķu rūpību un piesardzību nevarēja paredzēt vai 2) kaut arī to varēja paredzēt, no tā nevarēja izvairīties.⁴⁹ Līdz ar to jāpiekrīt J.Kārklīnam, kurš norāda, ka deliktu tiesībās, atbilstoši šai doktrīnai, atbildība neiestājas konstatējot vienu no šiem priekšnoteikumiem – neparedzamību vai nenovēršamību – kas nozīmē, ka šiem kritērijiem ir alternatīvs raksturs.⁵⁰ Attiecībā uz otro elementu jānorāda, ka ar risku šeit saprotams risks, kura dēļ konkrētā gadījumā ir noteikta atbildības bez vainas (*strict liability*), atbilstoši DCFR trešās nodaļas noteikumiem.⁵¹ Piemēram, attiecībā uz automašīnu vadītājiem par notikumu ārpus kontroles netiks uzskatīti jebkādi neparedzami un nepārvarami automašīnas bojājumi, jo tie ietilpst autovadītāja riska zonā.

Aplūkojot DCFR nejauša notikuma regulējumu, šā darba autors izdara sekojošus secinājumus. Pirmkārt, DCFR ne līgumtiesībās, ne deliktu tiesībās nenošķir nejaušu notikumu no nepārvaramas varas. Otrkārt, DCFR nejaušu notikumu līgumtiesībās un deliktu tiesībās regulē atsevišķi. Treškārt, abos gadījumos nejaušam notikumam tiek prasīta nenovēršamība un nepārvaramība. Līgumtiesībās šie kritēriji darbojas kumulatīvi, bet deliktu tiesībās – alternatīvi. Ceturtkārt, nejauša notikuma līgumtiesiskajā regulējumā tiek prasīta notikuma esamība ārpus parādnieka kontroles, bet deliktu tiesiskajā regulējumā – esamība ārpus personas riska zonas, attiecinot to tikai uz gadījumiem, kad personai ir noteikta stingrā atbildība.

Nejaušs notikums ir regulēts arī citā starptautiski atzītā privāttiesību unifikācijas dokumentā, proti, Starptautiskā privāttiesību unifikācijas institūta (UNIDROIT), kura dalībvalstu lokā ir arī Latvija, izveidotajos Starptautiskajos komercīgumu principos (turpmāk – UNIDROIT principi).⁵² Šo principu 7.1.7 pants ar nosaukumu *force majeure* paredz, ka saistību nepildīšana ir attaisnojama, ja to izraisījis ārpus debitora kontroles esošs šķērslis, kuru nevarēja saprātīgi paredzēt, līgumu noslēdzot vai no kura nevar izvairīties vai to pārvarēt. Arī UNIDROIT principi nenošķir nejaušu notikumu no nepārvaramas varas.

---

⁴⁹ Ibid. p.3539.

⁵⁰ Kārklīšs J. Nejaušs notikums, vainojamība un civiltiesiskā atbildība. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004, 508.–509.lpp.

⁵¹ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, 3538. – 3539.

⁵² Starptautiskā privāttiesību unifikācijas institūta starptautiskie komercīgumu principi (UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010). Pieejams: <http://www.unidroit.org> [skatīts 26.04.2015.]

Iepriekš minētajā dokumentā jēdziens *force majeure* raksturots ar tieši tādiem pašiem elementiem, kas DCFR III grāmata 3:104 pantā piedēvēti attaisnojamam šķērslim. Tie ir: 1) esamība ārpus debitora kontroles; 2) neparedzamība līguma slēgšanas laikā; 3) neizbēgamība vai nepārvaramība. Panta formulējumā starp pirmo un otro elementu lietots saiklis “un”, bet starp otro un trešo – saiklis “vai”. UNIDROIT principu 7.1.7. pantā lietotais saiklis “vai” nozīmē, ka neparedzamība un nepārvaramība UNIDROIT Starptautisko komercīgumu principos ir alternatīvi, nevis kumulatīvi priekšnoteikumi, lai kādu notikumu atzītu par *force majeure*. Arī principu oficiālajā tulkojumā vācu valodā starp neparedzamības un nenovēršamības kritērijiem lietots saiklis „vai” (*oder*). Līdz ar to jāsecina, ka, atbilstoši UNIDROIT principu regulējumam par nejaušu notikumu atzīst gadījumu, kas ir neparedzams, **vai** nenovēršams.

1.4. Nejaušs notikums ārvalstu tiesību sistēmās

Nejaušs notikums kā civiltiesisko atbildību izslēdzošs apstāklis ir sastopams arī citu valstu tiesību sistēmās. Francijas Civilkodeksa (*Code Civil*)⁵³ 1147.pants paredz, ka parādniekam ir jāatlīdzina zaudējumi par saistību neizpildi, izņemot, kad viņš pierāda, ka zaudējumu cēlonis ir kāds ārējs notikums (*cause étrangère*), kuru nevar piedēvēt parādniekam. Francijas Civilkodeksa 1148.pants nosaka, ka nav jāatlīdzina zaudējumi, ja kāds neizpilda saistību vai nodara kaitējumu nepārvaramas varas (*force majeure*) vai nejauša notikuma (*cas fortuit*) dēļ. Minētās norma tiek attiecinātas gan uz līgumtiesībām, gan deliktu tiesībām. Francijas Civilkodekss nedod ne *force majeure*, ne *cas fortuit* skaidrojumu, nedz arī uzskaita kritērijus, kuriem jāizpildās, lai tiktu konstatēta nepārvarama vara vai nejaušs notikums tādējādi atstājot to tiesu prakses un tiesību zinātnes pārziņā. Francijas Civilkodeksā ir lietots gan nepārvarams varas jēdziens, gan nejauša notikuma jēdziens. Tomēr centieni tos nošķirt, gan tiesu praksē, gan tiesību doktrīnā nav vainagojušies ar rezultātiem. Līdz ar to Francijas civiltiesībās tiek lietots *force majeure* jēdziens⁵⁴, kas sevī ietver arī nejaušu notikumu jeb *cas fortuit*.⁵⁵

Francijas civiltiesībās saistības tiek iedalītas tādās, kuras prasa sasniegt noteiktu rezultātu (*obligations de resultat*) un tādās, kuras neprasa sasniegt konkrētu rezultātu, bet gan ievērot krietnam un rūpīgam saimniekam raksturīgo uzcītību (*obligations de moyens*).⁵⁶

⁵³ Francijas Civilkodekss. Pieejams: <http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations> [skatīts 26.04.2015]

⁵⁴ Arī šajā darbā turpmāk, apskatot Francijas tiesību sistēmu, tiks lietots jēdziens *force majeure*, ar to saprotot kā nepārvaramu varu, tā arī nejaušu notikumu.

⁵⁵ Nicholas B. The French Law of Contract. New York: Oxford University Press, 1992, p.202.

⁵⁶ Ibid.p.200.-201.

Francijas tiesību zinātnē ir atzīts, ka nejaušam notikumam un nepārvaramai varai ir nozīme tikai pirmā saistību veida gadījumā (*obligations de resultat*). *Obligations de moyens* gadījumā civiltiesiskā atbildība iestājas, kad kreditors pierāda, ka parādnieks nav ievērojis krietna un rūpīga saimnieka standartu un tādēļ radījis kreditoram zaudējumus. Savukārt, ja saistība prasa sasniegt konkrētu rezultātu, tad kreditoram tikai jānorāda, ka šis rezultāts nav sasniegts. Tādā gadījumā parādniekam jāpierāda, ka viņš nav varējis saistību izpildīt *force majeure* dēļ.⁵⁷

Force majeure klasiski veido trīs elementi: neparedzamība, nepārvaramība un esamība ārpus personas kontroles⁵⁸. Kā norādīts tiesību doktrīnā, Francijas Augstākā tiesa uz kādu laiku bija izslēgusi nepārvaramības elementu, tomēr mūsdienās tā ir atgriezies pie klasiskās pieejas, norādot, ka nepārvaramības ir būtiska *force majeure* sastāvdaļa. Turklāt jānorāda, ka šo kritēriju Francijas tiesas piemēro abstrakti, vērtējot vai parasta, uzcītīga persona pie konkrētajiem apstākļiem būtu varējusi šķērsli pārvarēt.⁵⁹ Savukārt mūsdienu Francijas tiesu praksē ir sastopami gadījumi, kad tiesas no trīs nepieciešamo elementu klāsta izslēdz neparedzamību un galveno uzmanību velta notikuma nepārvaramības kritērijam.⁶⁰

Vācijas tiesībās nepārvaramas varas (*höhere Gewalt*) regulējums deliktu tiesībās tiek nošķirts no radniecīga tiesību institūta – izpildes neiespējamības – līgumtiesībās. Nepārvarama vara vairākos Vācijas normatīvajos aktos tiek skatīta kopsakarā ar stingrās atbildības regulējumu.⁶¹ Piemēram, Ceļu satiksmes atbildības likuma (*Straßenverkehrsgesetz*)⁶² 7.panta otrā daļa nosaka, ka automobiļa vadītāja pienākums atlīdzināt zaudējumus atkrīt, ja to cēlonis ir nepārvarama vara. Tas ir tāds notikums, kas ir neparasts, kura cēlonis ir ārējs un saistīts ar dabas spēkiem vai trešo personu darbību, kuru nevar novērst ar tādu rūpību, kāda saprātīgi būtu sagaidāma konkrētajā situācijā.⁶³

Savukārt Vācijas līgumtiesībās darbojas līguma izpildes neiespējamības doktrīna. Vācijas Civilkodeksa (*Bürgerliches Gesetzbuch*)⁶⁴ 275.pants nosaka, ka saistības izpildi nevar prasīt, ja izpilde ir neiespējama kā parādniekam, tā jebkurai citai personai. Tiek nošķirti divi

⁵⁷ McKendrick E. Force Majeure and Frustration of Contract. London: Lloyd's of London Press Ltd, 1995. p.22.

⁵⁸ European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules. Munich: sellier. european law publishers, 2008, p.228

⁵⁹ Ibid. p.228.– 229.

⁶⁰ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, p.813.

⁶¹ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, p.3543.

⁶² Vācijas Ceļu satiksmes atbildības likums (*Straßenverkehrsgesetz*) Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stvg/gesamt.pdf> [skatīts 27.04.2015.]

⁶³ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, p.3543.

⁶⁴ Vācijas Civilkodekss (*Bürgerliches Gesetzbuch*). Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ [skatīts: 27.04.2015]

gadījumi – sākotnējā neiespējamība un vēlākā neiespējamība. Pirmajā gadījuma saistību izpildīt nebija iespējams jau pirms līguma slēgšanas un tādā gadījumā parādnieka atbildība tiek izslēgta, ja viņš pierāda, ka nezināja vai arī nevarēja par to zināt. Turklāt izpildes neiespējamībai ir jābūt objektīvai – neviens parādnieks konkrētajos apstākļos saistību nevarētu izpildīt.⁶⁵ Vēlākā neiespējamība Vācijas tiesībās tiek apskatīta ar vainas jautājumu. Proti, parādnieka atbildība tiek izslēgta, ja saistības neiespējamību pēc līguma noslēgšanas rada notikums, pie kura parādnieks nav vainojams, t.i., tiek noskaidrots, vai parādnieks ievērojis pienācīgu rūpību, lai novērstu notikuma neiestāšanos.⁶⁶ Līdz ar to var secināt, ka Vācijas nepastāv nejauša notikuma institūts. Civiltiesiskā atbildība tiek izslēgta, konstatējot, ka personu nevar vainot.

Nejaušam notikumam ekvivalents institūts kā civiltiesisko atbildību izslēdzošs apstāklis pastāv Apvienotās Karalistes tiesībās. Tur, tāpat kā Vācijas tiesībās, nejaušs notikums līgumu tiesībās un deliktos ir nošķirts. Deliktu tiesībās kā vainu izslēdzošs apstāklis pastāvēja nenovēršams notikums (*inevitable accident*), kas sevī ietvēra arī *act of God* jeb nepārvaramu varu. Gadījumos, kad ir jākonstatē vismaz neuzmanība, lai iestātos atbildība, pietiek ar nenovēršamu notikumu, lai atbildība tiktu izslēgta. Savukārt gadījumos, kad neuzmanībai, nav izšķirošas nozīmes, proti, kad paredzēta atbildība bez vainas (*strict liability*), tad nepietiek ar nenovēršamu negadījumu kā attaisnojumu, bet ir vajadzīgs *act of God* jeb nepārvaram vara.⁶⁷ Atšķirība starp abiem jēdzieniem ir tāda, ka ar *act of God* ir saprotami notikumi, kurus izraisījuši dabas spēki, kas ir ārpus jebkuras personas kontroles.⁶⁸

Anglijas līgumtiesībās vēsturiski nekādas grūtības nevarēja attaisnot saistības neizpildīšanu. Izņēmums, protams, pastāvēja, ja pašā līgumā tika ietverta klauzula, kas paredzēja ierobežot atbildību, iestājoties iepriekš neparedzētiem apstākļiem. Līdz ar to pastāvēja uzskats, ka, ja persona izvēlas nepielīgt iespēju saistību nepildīt iestājoties neparedzētiem apstākļiem, tad šī persona pati pie tā ir vainīga un nes atbildību par jebkuru saistību neizpildi.⁶⁹ Jaunas vēsmas Anglijas tiesībās ienesa spriedums lietā *Taylor v. Caldwell*.⁷⁰ Šajā lietā prasītājs bija iznomājis no atbildētāja koncertzāli, lai tur rīkotu četrus koncertus dažādās dienās. Pēc līguma slēgšanas, bet pirms pirmā koncerta norises, koncertzālē izcēlās ugunsgrēks un tā tika pilnībā iznīcināta. Ugunsgrēks bija izcēlies bez

⁶⁵ European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules. Munich: sellier. european law publishers, 2008, p.230

⁶⁶ Markesinis B.S., Lorenz W., Dannemann G. The German Law of Obligations. Volume I. The Law on Contracts and Restitution: A Comparative Introduction. Oxford: Clarendon Press, 1997, p.406.–409.

⁶⁷ Markesinis B.S., Deakin S.F. Tort Law. Fourth Edition. Oxford, New York: Oxford University Press, 1999, p.440.

⁶⁸ Ibid.p.711.-712.

⁶⁹ McKendrick E. Force Majeure and Frustration of Contract. London: Lloyd's of London Press Ltd.,1995,p.3.-4.

⁷⁰ Anglijas Karaļa tiesas 1863.gada 6.maija spriedums lietā: Taylor v. Caldwell (1863), 3 B. & S. 826. Pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/1863/J1.html> [skatīts 04.05.2015.]

atbildētāja vainas. Tiesa atzina, ka, ja līguma izpilde ir atkarīga no kādas lietas vai personas un šī lieta vai persona beidz pastāvēt, tad saistību neizpilde var tikt attaisnota, jo tā ir neiespējama. Līdz ar to šajā gadījumā atbildētāji tika atbrīvoti no zaudējumu atlīdzības, jo iepriekš neparedzētu, no viņu neatkarīgu iemeslu dēļ saistību nebija iespējams izpildīt. Attiecīgi šajā spriedumā parādījās gan neparedzamības elements (tiesa atzina, ka līgumu slēdzot puses šādu notikumu nevarēja paredzēt), gan nenovēršamības elements. Tiek uzskatīts, ka ar spriedumu *Taylor v. Caldwell* lietā radās līguma iziršanas (*frustration*) doktrīna.

Pēc šī sprieduma līguma iziršanas doktrīna tika strauji attīstīta. Tā tika paplašināta un attiecināta arī uz gadījumiem, kad saistību izpilde kļuva neiespējama citādi, nevis lietai ejot bojā. Tāpat to piemēroja arī tad, kad saistības izpilde pati par sevi nekļuva neiespējama, bet gan ar tās izpildīšanu vairs nevarēja sasniegt līguma mērķi, kāda dēļ tas tika noslēgts, respektīvi, iestājās līguma mērķa iziršana.⁷¹ Līguma iziršanas doktrīna mūsdienās tiek piemērota gadījumos, kad:

- a) līguma izpilde ir neiespējama. Šis veids sevī ietver gadījumus, kad iet bojā vai nav pieejams līguma objekts, persona, kas uzņēmusies personīgu saistību mirst vai nonāk cietumā, nav iespējams izmantot līguma izpildes metodi, kad tā īpaši noteikta;
- b) līguma izpilde kļūst pretlikumīga;
- c) ar līgumu vairs nevar sasniegt to mērķi, kādam tas tika noslēgts – līguma izpildes mērķa iziršana^{72, 73}.

Arī Anglijas tiesībās ir izvirzīti kritēriji, kuriem obligāti jāiestājas, lai kāds notikums izraisītu līguma iziršanu. Pirmkārt, notikumam jābūt neparedzamam. Otrkārt, jākonstatē, ka persona, kas uz to atsaucas, nav ar līgumu uzņēmusies šādu risku. Treškārt, notikums nedrīkst būt tāds, kuru izraisījusi pati persona.⁷⁴ Jānorāda, ka Anglijas tiesībās, lai piemērotu līguma iziršanas doktrīnu, pēc vispārīgā principa saistību izpildei ir jākļūst neiespējamai⁷⁵, nevis „nepraktiskai” kā tas ir ASV tiesībās.⁷⁶

---

⁷¹ Peel E. *The Law of Contract*. Thirteenth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2011, p. 921.-922.

⁷² Šo veidu tiesas mūsdienās pielieto ļoti reti un ar lielu piesardzību, tomēr tiesu prakses maiņa, kas izslēgtu līguma izpildes mērķa iziršanu no līgumu iziršanas doktrīnas, nav notikusi.

⁷³ *Ibid*, p.925.-948.

⁷⁴ McKendrick E. *Contract Law. Text, Cases, and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p.707.-712.

⁷⁵ Savdabīgs izņēmums, bez šaubām, ir līguma mērķa iziršana, kad saistību ne vien ir iespējams izpildīt, bet šīs saistības izpilde pat nekļūst apgrūtinošāka. Šajā gadījumā ar saistību izpildi kļūst neiespējami sasniegt līguma mērķi.

⁷⁶ Peel E. *The Law of Contract*. Thirteenth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2011, p.936.-941.

1.5. Nejauša notikuma jēdziens Latvijas līgumtiesībās

Latvijas tiesību doktrīnā publikāciju par nejauša notikuma jēdzienu sarakstījis prof. K. Čakste⁷⁷. Par nejaušu notikumu un vainojamību mūsdienās rakstījis arī profesors Kalvis Torgāns⁷⁸. Neilgi pirms šī darba tapšanas nejauša notikuma jēdzienu savā publikācijā ir apskatījis asoc. prof. J. Kārklīšs⁷⁹. Arī šī darba autors pievērsīsies nejauša notikuma jēdziena skaidrojumam un tā kritēriju noteikšanai, īpašu uzmanību pievēršot tieši nejauša notikuma jēdzienam līgumtiesībās.

Nejaušs notikums un nepārvarama vara minēti CL 1773.pantā kā cēloņi nejaušam zaudējumam. Nākamajā CL pantā ir lietots jēdziens “nejaušs šķērslis”. To, kāda ir atšķirība starp nejaušu notikumu un nepārvaramu varu no vienas puses un nejaušu šķērslī no otras puses, jau ir skaidrojis K. Torgāns.⁸⁰ Proti, nejaušs šķērslis aptver gan nejaušu notikumu, gan nepārvaramu varu. Šādu sakarību var ieraudzīt, rūpīgi izlasot CL 1774.panta pirmo un otro teikumu. Pantā “nejaušs šķērslis” lietots kā nejaušu zaudējumu cēlonis. Savukārt no 1773.panta izriet, ka nejaušus zaudējumus, kas nevienam nav jāatlīdzina, izraisa nejaušs notikums un nepārvarama vara. Tomēr šā darba autors uzskata, ka jēdzienu “nejaušs šķērslis” ir pamats lietot tikai attiecībā uz līgumtiesībām. “Šķērslis” ir definējams kā “*tas, kas kavē, arī padara neiespējamu (kā) attīstību, īstenošanu, īstenošanas*”⁸¹ Arī CL 1774.pantā “nejaušs šķērslis” lietots šādā izpratnē – kā apstāklis, kas “*kavē kādu izpildīt uzņemto saistību*”. Ja delikts ir noticis nejauša notikuma vai nepārvaramas varas rezultātā, tad saistība nemaz nav radusies.⁸² Savukārt, ja tā nav radusies, tad nevar runāt par šķērslī, kas kavētu to izpildīt. Arī vienojošajos unifikācijas dokumentos jēdziens šķērslis (*impediment*) tiek lietots tieši līgumtiesībās. Līdz ar to šā darba autors uzskata, ka precīzāk no terminoloģijas viedokļa būtu “nejaušu šķērslī” kā nejaušu notikumu un nepārvaramu varu aptverošo jēdzienu lietot tikai līgumtiesībās, atturoties no tā izmantošanas deliktu tiesībās. Savukārt deliktu tiesībās šā darba autors iesaka izmantot terminu “nenovēršams gadījums” kā nejaušu notikumu un nepārvaramu varu aptverošo jēdzienu.

⁷⁷ Sk. Čakste K. Nejaušība un nepārvarama vara Latvijas civillikumos. Jurists, 1936.gada 1.janvāris, Nr.1/2(71/72).

⁷⁸ Sk. Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 130.-137.lpp.

⁷⁹ Sk. Kārklīšs J. Nejaušs notikums, vainojamība un civiltiesiskā atbildība. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004, 502.-513.lpp.

⁸⁰ Torgāns K. Civillikuma Saistību tiesību daļas modernizācijas nepieciešamība un aktuālo privāttiesiskā regulējuma tendenču (UNIDROIT, ELTP) iespējamā ietekme uz Civillikuma Saistību tiesību daļas modernizāciju. Rīga: [b.i.], 2007

⁸¹ Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: www.tezaurs.lv [skatīts: 08.05.2015.]

⁸² Kārklīšs J. Nejaušs notikums, vainojamība un civiltiesiskā atbildība. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004, 509.lpp.

Jau iepriekš norādīts, ka neviena Civillikuma norma nesniedz nejauša notikuma definīciju; tāpat arī nav atrodams, kādiem priekšnoteikumiem jāiestājas, lai kādu notikumu kvalificētu kā nejaušu notikumu. Atšķirībā no DCFR regulējuma un Anglijas tiesībām, kur nejaušam notikumam ekvivalents tiesību institūts deliktu tiesībās un līgumtiesībās ir nošķirts, Civillikums nejaušu notikumu attiecina kā uz līgumtiesībām tā deliktu tiesībām. Šeit var vilkt paralēles ar Francijas Civilkodeksa regulējumu, kas gluži tāpat kā Civillikums neskaidro šo terminu un turklāt to attiecina gan uz līgumtiesībām, gan deliktu tiesībām. Kā norādījis J. Kārklīšs, Civillikumā ir ietverta elastīga pieeja šim jautājumam.⁸³ Arī Francijas tiesībās *force majeure* teoriju tiesas ir attīstījušas, balstoties uz diviem kodolīgiem un abstraktiem Francijas Civilkodeksa pantiem.⁸⁴ Tādējādi tiesību zinātnes un tiesu prakses uzdevums ir sniegt nejauša notikuma skaidrojumu un, kas ir vēl būtiskāk, izvirzīt kritērijus šī tiesību institūta piemērošanai.

Jau iepriekš noskaidrots, ka gan Civillikuma priekštecī Vietējo civillikumu kopojumā, gan arī Latvijas tiesu praksē ir izvirzīti divi nejauša notikuma kritēriji – neparedzamība un nenovēršamība. Turklāt tie ir lietojami kumulatīvi.⁸⁵ Turpmāk šā darba autors pakavēsies pie katra no tiem. Neparedzamības kritēriju skaidrojis jau K.Čakste savā 1936.gada publikācijā. Viņš norādījis uz neparedzamības (arī nenovēršamības) abstrakto raksturu – *bonus pater familias* konkrēto notikumu nevar paredzēt – norādot, ka “*nekrīt svarā konkrētā persona, konkrētas personas uzmanība un spēki.*”⁸⁶ Arī unifikācijas dokumentos, kā arī Francijas un Anglijas tiesībās, neparedzamības kritērijam ir šāda pieeja. Līdz ar to, notikumam ir jābūt tādām, ko saprātīga persona, ievērojot parasto rūpību, konkrētajos apstākļos nespēj paredzēt, pretējā gadījumā to nevar kvalificēt kā nejaušu notikumu. Nevar nenorādīt uz to, cik sarežģīta un nepatīkama tiesām var būt šī kritērija izvērtēšana praksē. Pirmkārt, ņemot vērā visu, kas skāris mūsu civilizāciju – karus, ekonomiskās krīzes, terorismu, dažādas slimības – grūti atrast kādu notikumu, kas vispār nebūtu paredzams. Trāpīgi izteicies profesors Džozefs Perillo (*Joseph M. Perillo*), norādot, ka zinātniskās fantastikas grāmatās rakstītais, kas atspoguļots daudzās populārās filmās, izslēdz iespēju kādu no šiem notikumiem uzskatīt par pilnīgi neparedzamiem. Tāpat profesors norāda, ka tiesas, vērtējot neparedzamību, nav un nebūs spējīgas pilnībā atteikties no plašāku seku izvērtēšanas, ko var radīt kāda notikuma

---

⁸³ Kārklīšs J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006, 161.lpp.

⁸⁴ Beale H., Fauvarque-Cosson B., Rutgers J., Tallon D., Vogentauer S. Cases, Materials and Text on Contract Law. North America: Hart Publishing, 2010, p.1095.

⁸⁵ Čakste K. Nejausība un nepārvarama vara Latvijas civillikumos. Jurists, 1936.gada 1.janvāris, Nr.1/2(71/72).

⁸⁶ Turpat.

atzīšana par neparedzamu.⁸⁷ Piemēram, ja ASV iesaistīšanos Otrajā pasaules karā atzītu par neparedzamu, tad tūkstošiem līgumu tiktu lauhti.⁸⁸

Šā darba autors uzskata, ka līgumtiesībās ir jāvērtē vai notikumu varēja paredzēt brīdī, kad tika slēgts līgums. Šāds nosacījums ir ietverts unifikācijas dokumentos. Arī Anglijas tiesībās sastopamajā līgumu iziršanas doktrīnā paredzamību vērtē līguma noslēgšanas brīdī.⁸⁹ Līdz ar to arī Latvijas līgumtiesībās nejauša notikuma neparedzamības vērtēšanai svarīgi ir tie apstākļi, kas bija līguma noslēgšanas brīdī, jo tieši tad līdzēji uzņemas izpildīt saistību. Piemēram, pašlaik par paredzamiem var uzskatīt dažādus iespējamus notikumus, kas saistīti ar Ukrainā valdošo krīzi. Savukārt, ja ilgtermiņa līgumā, kas slēgts pirms pieciem gadiem, līdzējs bija uzņēmies izpildīt kādu saistību, tad tobrīd Ukrainas krīze bija neparedzama. Ja līdzējs tiks kavēts izpildīt uzņemto saistību Ukrainā valdošā saspīlējuma dēļ, tad to varēs uzskatīt par nejaušu notikumu un atbildība neiestāsies. Savukārt, ja šāds līgums tiktu slēgts pirms gada, tad Ukrainas krīzes radīto šķērsli vairs nevarēs uzskatīt par neparedzamu. Līdz ar to notikums līgumtiesībās ir atzīstams par neparedzamu, ja līguma slēgšanas brīdī saprātīgs līgumslēdzējs, ievērojot nepieciešamo rūpību, šādu notikumu ir uzskatījis par tik neiespējamu, ka nav ņēmis to vērā, uzņemoties saistību.

Tieši neparedzamība ir uzskatāma par nejauša notikuma galveno pazīmi, jo vairāki notikumi ir nenovēršami tikai tāpēc, ka tos nevar laikus paredzēt. Arī Latvijas tiesu praksē izpaužas šāda pieeja. Spriedumos par ūdensvada cauruļu plīšanu tiesas kā pirmo no abiem kritērijiem min tieši neparedzamību. Turklāt ūdensvadu cauruļu plīsumi, bez šaubām, ir novēršami notikumi, bet konkrētos gadījumos tie kļūst par nenovēršamiem tieši tāpēc, ka ir neparedzami. Tomēr tas nebūt nenozīmē, ka nenovēršamības kritērijam nav nekāda nozīme un no tā var atteikties. Var rasties situācijas, kurās kādu neparedzamu notikumu tomēr ir iespējams novērst. Šādā gadījumā nevar runāt par nejaušu notikumu. Arī nenovēršamība ir jāvērtē objektīvi – tāds notikums, kuru krietns un rūpīgs saimnieks nespēj novērst.⁹⁰ Turklāt nenovēršamības kritērijs ir jāaplūko ne tikai, vērtējot vai pats notikums (tā cēlonis) ir nenovēršams, bet arī vērtējot, vai nenovēršamas bija tā sekas un vai no tām nebija iespējams izvairīties, ievērojot saprātīgai personai piemītošo rūpību. Labs piemērs analīzei ir K. Torgāna norādītais kāzuss par komersantu, kura miljons dolāru vērtais vekselis gāja bojā, viesnīcas numuriņam aizdegoties un komersantam glābjot bērnus.⁹¹ Pirmkārt, ugunsgrēks šajā

---

⁸⁷ Perilo J.M. Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Pieejams: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html> [skatīts 30.04.2015].

⁸⁸ Jāpiezīmē, ka ASV tiesībās nejaušs notikums var izraisīt līguma iziršanu, ne tikai tad, ja tā izpilde kļūst pilnīgi neiespējama, bet arī vienai pusei nesaļīdzināmi apgrūtināšāka.

⁸⁹ Peel E. The Law of Contract. Thirteenth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2011, p.959.-960.

⁹⁰ Čakste K. Nejaušība un nepārvarama vara Latvijas civillikumos. Jurists, 1936.gada 1.janvāris, Nr.1/2(71/72).

⁹¹ Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 193.lpp.

gadījumā, visticamāk, jāvērtē kā komersantam neparedzams un nenovēršams notikums. Tomēr ar to nepietiek; jāanalizē, vai bijis iespējams novērst tā sekas (vekseļa bojāeju). Izvērtēšanā jāņem vērā saprātīgas personas rīcības modelis. Komersants būtu spējis saglabāt vekseli, ja nebūtu glābis bērnus. Tomēr komersants rīkojās kā saprātīga persona, pašizliedzīgi glābdams bērnus. Līdz ar to nenovēršamības kritērijs ir uzskatāms par izpildītu, un vekseļa bojāeja ir atzīstama par nejaušu notikumu.

Latvijas tiesu praksē un arī tiesību doktrīnā nejaušam notikumam izvirza iepriekš minētos divus kritērijus – neparedzamību un nenovēršamību. Kopējā modeļa projektā, UNIDROIT principos un Francijas tiesībās parādās arī trešais kritērijs – notikumam jābūt ārpus personas, kas uz to atsaucas, ietekmes (kontroles) sfēras. Līdz ar to ir svarīgi izvērtēt, vai šādu kritēriju nebūtu nepieciešams ieviest arī Latvijas tiesību sistēmā. Francijas tiesībās esamība ārpus personas ietekmes sfēras primāri attīstījās deliktu tiesībās, kur atbildētājs nevar atsaukties uz neparedzamu un tāpēc nenovēršamu defektu kādā lietā, ja viņš šo lietu lietojis un nodarījis personai kaitējumu.⁹² Latvijas tiesu praksē sastopamajās lietās par ūdensvadu plīsumu rezultātā nodarītiem kaitējumiem ūdensvada plīsums, bez šaubām, būtu uzskatāms par atbildētāja kontroles sfērā esošu, ja atbildētājs ir ūdensapgādes uzņēmums, kurš ūdensvadu izmanto saimnieciskās darbības nolūkos.⁹³ Kopējā modeļa projektā esamība ārpus kontroles deliktu tiesībās ir aizstāta ar esamību ārpus personas riska. Pēc satura tas ir līdzvērtīgs jēdziens ar vienu būtisku atšķirību – DCFR regulējums to attiecina tikai uz stingrās atbildības regulējumu. Gadījumos, kad nav paredzēta stingrā atbildība, tiek uzskatīts, ka persona nav uzņēmusies risku, tāpēc tiek vērtēti tikai neparedzamības un nenovēršamības kritēriji.⁹⁴ Šā darba autors pauž viedokli, ka nejauša notikuma papildināšana ar trešo kritēriju – esamību ārpus atbildētāja kontroles – Latvijas deliktu tiesībās nav atbalstāma. Pirmkārt, jānorāda, ka likumdevējs jau ir izšķīries atsevišķām personām – paaugstinātas bīstamības avota valdītājiem – noteikt stingro atbildību un izslēgt nejaušu notikumu kā attaisnojumu par paaugstinātas bīstamības avota radītu kaitējumu. Otrkārt, deliktu tiesībās jāvērtē, vai kaitējumu izraisošais cēlonis vispār (nevis kādā brīdī) bija paredzams un līdz ar to pastāv minimāla iespēja neparedzēt personas kontrolē esošu cēloni, no kura radies kaitējums.

Pretēju viedokli autors pauž attiecībā uz esamības ārpus atbildētāja kontroles piemērošanu līgumtiesībās. Būtu neloģiski, ja pasūtītājs ciestu zaudējumus dēļ tā, ka pārdevējam piederošā ražošanas iekārta neparedzami un nenovēršami ir salūzusi. Pēc šā darba

---

⁹² McKendrick E. Force Majeure and Frustration of Contract. London: Lloyd's of London Press Ltd., 1995, p.24

⁹³ Sk.piem., Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013.gada 26.aprīļa spriedums lietā Nr.C27252010 [nav publicēts]

⁹⁴ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010,p.3538.-3539.

autora domām pārdevējam ir pienākums atlīdzināt pasūtītājam šādi radušos zaudējumus. Citiem vārdiem sakot, ražošanas iekārtas salūšana, kuras cēlonis meklējams pašā ražošanas iekārtā vai tās nepienācīgā apkopē (nevis trešo personu ļaunprātīgā rīcībā) nevar tikt uzskatīta par nejaušu notikumu. Turklāt pārdevējam ir iespēja zaudējumus piedzīt no iekārtu apkalpojošā uzņēmuma vai uzņēmuma, no kura šī iekārta iegādāta. Francijas tiesībās atzīts, ka parādnieka saslimšana, ja saistība jāizpilda viņam personīgi, ir atzīstama par nejaušu notikumu, bet pārējos gadījumos, kad saistību izpildei nav personīgs raksturs, saslimšana nav nejaušs notikums.⁹⁵ Līdz ar to līgumtiesībās kā nejauša notikuma priekšnoteikums ir jāvērtē, vai konkrētais notikums ir tāds, kas atrodas ārpus parādnieka kontroles sfēras. Piemēram, ja nejauša notikuma konstatēšanai izmanto tikai neparedzamības un nenovēršamības kritērijus, tad streiks parādnieka uzņēmumā kādos konkrētos apstākļos var tikt atzīts par nejaušu notikumu. Savukārt, ja tiek vērtēts, vai darbinieku streiks ir parādnieka kontroles sfērā, jānonāk pie pozitīvas atbildes, jo katrs darba devējs īsteno kontroli pār saviem darbiniekiem. Attiecīgi streiks nav uzskatāms par nejaušu notikumu un parādniekam jāatlīdzina zaudējumi. Autoraprāt, tieši šāds risinājums ir pieņemamāks, jo katram darba devējam ir jāuzņemas zināms risks par savu darbinieku rīcību. Jāuzsver, ka katra situācija ir jāvērtē individuāli, tāpēc ikkatru streiku nevar uzskatīt par parādnieka kontrolē esošu. Iznākums būtu citādāks, ja darbinieki streiko valdības rīcības rezultātā un streiks aptver visu nozari, nevis kādu konkrētu uzņēmumu.⁹⁶ Līdz ar to var secināt, ka ir nepieciešams nejaušam notikumam līgumtiesībās izvirzīt trešo kritēriju – esamību ārpus personas kontroles. Atšķirībā no deliktu tiesībām līgumtiesībās paredzamība tiek vērtēta līguma noslēgšanas brīdī, tāpēc ir daudz lielāka varbūtība objektīvi neparedzēt tāda notikuma iestāšanos, kurš faktiski ir parādnieka kontroles sfērā.

Jāuzsver, ka tiesību piemērotājam pirms nejauša notikuma un nepārvaramas varas kritēriju analīzes līgumtiesībās, ir jāvērtē, vai uzņemto saistību izpildīt ir neiespējami vai arī tās izpilde ir iespējama, bet kāda notikuma dēļ kļuvusi nesalīdzināmi apgrūtinošāka. Saistību izpilde var kļūt pastāvīgi neiespējama vai arī neiespējamība var iestāties uz kādu brīdi, kas liedz saistību izpildīt noteiktajā termiņā. Tikai tad, ja saistību izpildīt nav iespējams (pilnībā vai uz kādu brīdi) var runāt par nejaušu notikumu CL 1773.-1775. panta izpratnē. Līdz ar to kāda dabas resursa vairākkārtīgs sadārdzinājums var būt neparedzams, to nevar pārvarēt, un tas ir esošs ārpus jebkuras personas kontroles, bet tas padara saistību izpildi daudzkārt apgrūtinošāku, nevis absolūti neiespējamu. Šādā gadījumā var vērtēt līguma izpildes grūtību (*hardship*) doktrīnas vai apstākļu izmaiņas klauzulas piemērošanu, bet nevis nejauša

---

⁹⁵ McKendrick E. Force Majeure and Frustration of Contract. London: Lloyd's of London Press Ltd., 1995, p.24.-25.

⁹⁶ Ibid.24.

notikuma vai nepārvaramas varas piemērošanu. Šāda pieeja pastāv gan Francijas *force majeure* doktrīnā, gan Vācijas neiespējamības (*Unmöglichkeit*) doktrīnā, gan Anglijas līguma iziršanas (*frustration*) doktrīnā. Piemēram, Anglijas tiesas līguma iziršanas doktrīnu nepiemēroja gadījumos, kad, Suecas kanālam aizveroties, kravu transportēšana caur turieni kļuva neiespējama. Tiesas atzina, ka kravu iespējams vest pa citiem jūras ceļiem (kaut gan tas prasa 3 reizes ilgāku laiku un izmaksas), tāpēc saistību izpilde ir padarīta apgrūtinoša, bet nevis neiespējama.⁹⁷ Līdz ar to, pirmkārt, ir jāvērtē, vai kāda notikuma dēļ saistību izpildīt kļuvis absolūti neiespējami.

Tāpat kā Francijas Civillikums arī Latvijas Civillikumā 1773.pantā ir minēts gan nejaušs notikums, gan nepārvarama vara kā zaudējumu atlīdzināšanas pienākumu izslēdzošs apstāklis. Kā jau iepriekš norādīts, Francijā pēc nesekmīgiem mēģinājumiem šos jēdzienus nošķirt, tie tiek apvienoti zem plašāk pazīstamā *force majeure* jēdziena. Arī Vietējo Civillikumu kopojumā šie nejaušu zaudējumu cēloņi netika diferencēti. Latvijas Civillikums šādu pieeju nepieļauj. Atsevišķos gadījumos atbildība par zaudējumiem neiestājas tieši nepārvaramas varas dēļ (sk., piem., CL 1998., 2233.p., 2347.p. otro daļu). Tiesību doktrīnā nostiprinājusies atziņa, ka nepārvarama vara satur tieši tās pašas pazīmes, kuras satur nejaušs notikums. Atšķirība ir tāda, ka nepārvaramai varai ir sevišķi spēcīga iedarbība, tāpēc, pat ja nepārvaramas varas iestāšanos varētu paredzēt, to tik un tā nevarētu novērst.⁹⁸ Jānorāda, ka novērst nav iespējams nepārvaramas varas cēloni, bet ir iespējams izvairīties no tā sekām. Tieši tāpēc arī nepārvaramas varas gadījumos ir jāvērtē neparedzamības kritērijs. Augstākās tiesas Civillietu departaments, izmantojot ANO 1980.gada 11.aprīļa Konvencijas par starptautiskajiem preču pirkuma – pārdevuma līgumiem 79.pantā doto skaidrojumu, nepārvaramai varai piedēvē četrus elementus: 1) notikumu, no kura nav iespējams izvairīties un kura sekas nav iespējams pārvarēt; 2) saprātīga persona līguma noslēgšanas brīdī notikumu nevarēja paredzēt; 3) notikums nav puses vai tās kontrolē esošas personas rīcības dēļ; 4) notikums saistību izpildi padara ne tikai apgrūtinošu, bet neiespējamu.⁹⁹ Līdz ar to arī Civillietu departaments nepārvaramai varai izvirza tos pašus kritērijus, kurus šā darba autors izvirzījis nejaušam notikumam: neparedzamību līguma slēgšanas brīdī (2. punkts), nenovēršamību (1.punkts), esamību ārpus personas kontroles (3. punkts), kā arī saistību izpildīšanas absolūtu neiespējamību (4. punkts).

---

⁹⁷ Peel E. The Law of Contract. Thirteenth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2011, p. 935.-936.

⁹⁸ Bērziņa K. Nejaušs notikums un tā sekas. Jurista vārds, 2015.gada 17.februāris, Nr.07 (859).

⁹⁹ LR Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 12.decembra spriedums lietā Nr.SKC-179/2014. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 06.05.2015].

Nejaušs notikums ir ticis definēts jaunākajā tiesību literatūrā, tiesa, nenošķirot nejauša notikuma jēdzienu deliktu tiesībās no nejauša notikuma jēdziena līgumtiesībās.¹⁰⁰ Šā darba autors piedāvā sekojošu nejauša notikuma definīciju līgumtiesībās: Nejaušs notikums ir tāds no parādnieka kontroles ārpus esošs saistību izpildes neiespējamības cēlonis, kuru saprātīga persona konkrētajos līguma slēgšanas apstākļos nevarēja paredzēt un tādēļ, pieliekot nepieciešamās pūles, nespēja to novērst un izvairīties no tā sekām. Ar saistību izpildes neiespējamību jāsaprot arī neiespējamība saistību izpildīt noteiktajā termiņā.

---

¹⁰⁰ Bērziņa K. Nejaušs notikums un tā sekas. Jurista vārds, 2015.gada 17.februāris, Nr.07 (859).

2. NEJAUŠA NOTIKUMA SEKAS STARPTAUTISKAJOS PRIVĀTTIESĪBU UNIFIKĀCIJAS DOKUMENTOS UN ĀRVALSTU TIESĪBĀS

Pirms nejauša notikuma seku izpētes Latvijas līgumtiesībās, šā darba autors uzskata par nepieciešamu apskatīt nejauša notikuma juridiskās sekas starptautiskajos līgumtiesību unifikācijas dokumentos un ārvalstu līgumtiesībās. Tas nepieciešams, pirmkārt, lai noteiktu, vai tur valdošās teorijas ir piemērojamas Latvijas līgumtiesībās. Otrkārt, šāds ieskats noder, lai kritiski izvērtētu nejauša notikuma seku regulējumu Latvijas Civillikumā un lemtu par iespējām to papildināt un uzlabot.

2.1. Nejauša notikuma sekas Kopējā modeļa projektā un UNIDROIT starptautiskajos komercīgumu principos

Nejauša notikuma sekas Kopējā modeļa projektā regulē jau iepriekš šajā darbā minētais DCFR III grāmatas 3:104 pants. Tas sākas ar vārdiem „*Parādnieka saistību neizpilde ir attaisnojama, ja [..]*” un turpinājumā seko šķēršļa, kurš attaisno saistību neizpildi, skaidrojums. Lai noskaidrotu, kādas ir attaisnojamas saistību neizpildes sekas un kādi ir iespējamie kreditora rīcības modeļi, ir jāapskata vispārējais kreditora tiesisko aizsardzības līdzekļu regulējums. DCFR III grāmatas 3:101. panta otrā daļa nosaka, ka gadījumā, ja saistību neizpilde ir attaisnojama, kreditors var izvēlēties jebkuru no turpmāk minētajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, izņemot zaudējumu atlīdzību un attiecīgās saistības izpildes pieprasīšanu. No tā izriet, ka parādnieka saistību neizpildes gadījumā, kuru ir izsaucis attaisnojošs šķērslis, kreditors ir tiesīgs: a) dot papildus laiku saistību izpildei; b) aizturēt saistības pretizpildījumu; c) vienpusēji izbeigt līgumisko attiecību, ja saistība, kuru parādnieks nevar izpildīt ir svarīga līguma turpmākai pastāvēšanai; d) prasīt cenas samazinājumu. Šie tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir jāvērtē kopsakarā ar DCFR III grāmatas 3:104. panta turpmākajām daļām.

Sekas, ja šķērslis ir pastāvīgs, regulē DCFR III grāmatas 3:104. panta ceturtdā daļa, kas nosaka: „*Kad attaisnojošais šķērslis ir pastāvīgs, saistība izzūd. Tāpat izzūd arī pretējā saistība.*” Kā redzams no panta vārdiskās konstrukcijas, izzūd saistība, nevis pats līgums. Tas saskan ar DCFR regulējumu par saistību izbeigšanu kā tiesiskās aizsardzības līdzekli, kad puse saistību nepilda (sk. DCFR III grāmatas 5.nodaļu). Šī dokumenta komentāros ir norādīts, ka līgums kā juridiskais akts ir ticis noslēgts un tas nevar tikt izbeigts. Tā ir līgumiskā attiecība starp pusēm, kas tiek izbeigta. Turklāt ne visos gadījumos to izbeidz pilnībā; ja tā

sastāv no vairākām saistībām, tad var izbeigt tikai attiecīgo saistību, kuru pretējā puse nepilda.¹⁰¹ Attiecībā uz attaisnojoša šķēršļa sekām DCFR lieto jēdzienu “izzust” (*to extinguish*), nevis jēdzienu “izbeigt” (*to terminate*). Tas skaidrojams ar to, ka DCFR autori nav vēlējušies attaisnojoša šķēršļa gadījumā piemērot noteikumus par saistību izbeigšanu pēc kreditora paziņojuma, jo saistību izbeigšanas gadījumā kreditoram saprātīgā laikā ir jāpaziņo parādniekam par vēlmi izbeigt saistību. Ja kreditors to nedara, viņa tiesības izbeigt saistību zūd, tādējādi nonākot pie situācijas, ka saistību nevar izpildīt, bet tomēr tā pastāv.¹⁰² Tieši šī iemesla dēļ attaisnojoša šķēršļa gadījumā, kurš ir pastāvīgs un liedz parādniekam izpildīt savu saistību, pušu līgumiskā attiecība izbeidzas pati no sevis. Tas nozīmē, ka zūd gan parādnieka pienākums izpildīt saistību, gan kreditora pienākums veikt pretizpildījumu. Savukārt, ja tiek pielīgta viena konkrēta cena par visu ar līgumu nodibināto saistību izpildi, piemēram, visu kreditoram piederošo objektu izremontēšanu, un remontdarbus attaisnojoša šķēršļa dēļ nevar veikt tikai vienā no objektiem, tad kreditoram ir tiesības attiecīgi samazināt kopējo cenu.

DCFR III grāmatas 3:104. panta trešā daļa attiecas uz tiem gadījumiem, kad nejaušs šķērslis radījis īslaicīgu saistību izpildes neiespējamību. Šī norma paredz: „*Kad attaisnojošais šķērslis ir īslaicīgs, tad attaisnojums pastāv tik ilgi, kamēr pastāv pats šķērslis. Tomēr, ja nokavējums pārvēršas par pilnīgu neizpildi, tad kreditors to par tādu var uzskatīt.*” Kā redzams kreditoram ir tiesības aizturēt pretizpildījumu, samazināt cenu, kas pielīgta vai uzskatīt šķērslis par pastāvīgu, ja saistību izpildes kavējums ir tik būtisks, ka vēlākam izpildījumam vairs nav jēga.¹⁰³ Piemēram, ja kāda nejauša šķēršļa dēļ parādnieks nevar piegādāt kreditoram iznomāto skaņu aparāturu, kas nepieciešama kāda pasākuma norisei, tad kreditoram vairs nav svarīgi to saņemt nākamajā dienā pēc pasākuma. Līdz ar to, lai arī šķērslis pēc būtības ir ar pagaidu raksturu, tas tiek uzskatīts par pastāvīgu un attiecīgā saistība izbeidzas. Lai gan DCFR III grāmatas 3:104. panta trešajā daļā ir noteikts, ka attaisnojums saistību neizpildei pastāv, kamēr pastāv pats šķērslis, tomēr tas attiecas arī uz laiku, kamēr tiek novērstas šķēršļa radītās sekas.¹⁰⁴ Piemēram, ja parādnieka ražošanas cehu skar spēcīga vētra trīs dienu garumā, tad nokavējums būs attaisnojams ne vien kamēr beigsies vētra, bet arī kamēr tiks likvidētas vētras sekas un atjaunota ražošanas ceha normāla darbība. Īslaicīga šķēršļa gadījumā kreditors ir tiesīgs arī prasīt cenas samazinājumu, ja nokavējuma gadījumā izpildījums kļūst mazāk vērtīgs.

---

¹⁰¹ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, p.870.

¹⁰² Ibid. p.811

¹⁰³ Ibid. p.810.

¹⁰⁴ Ibid. p.811.

No DCFR III grāmatas 3:104. panta ceturtās daļas izriet, ka, ja kreditors savu saistību pilnībā vai kāda daļā jau ir izpildījis un pēc tam atklājas, ka parādnieks pretējo saistību nevar izpildīt attaisnojoša šķēršļa dēļ, tad kreditoram ir tiesības uz restitūciju. Restitūcijas jautājumus regulē DCFR III grāmatas 5.nodaļas 4.apakšnodaļa. Atbilstoši DCFR III grāmatas 3:510 panta pirmajai daļai, saistību izbeigšanas (arī izzušanas) gadījumā katrai no pusēm ir jāatgriež atpakaļ viss, ko tās saņēmušas no otras puses kā saistības izpildījumu. Šāds pienākums atkrīt tad, ja līgumiskās attiecības pastāvēšanas laikā katras puses izpildījums kādā daļā sakrīt. Piemēram, ja attaisnojošs šķērslis liedz piegādāt trīs kravas ar precēm, bet divas jau ir tikušas piegādātas un kreditors ir samaksājis par visām kravām, tad viņš, atbilstoši DCFR regulējumam, var prasīt samaksāto par trīs nepiegādātajām kravām, bet nevis par visām piecām kravām.

Visbeidzot, attaisnojošu šķērslis regulējošais Kopējā modeļa projekta pants uzliek parādniekam par pienākumu paziņot kreditoram par attaisnojoša šķēršļa iestāšanos, kas liedz pilnībā vai kādā daļā izpildīt uzņemto saistību. Paziņošana jāveic saprātīgā termiņā kopš parādnieks ir uzzinājis, ka attaisnojoša šķēršļa dēļ nespēs saistību izpildīt. Ja parādnieks paziņošanas pienākumu saprātīgā laikā neizpilda, tad kreditoram ir tiesības prasīt atlīdzināt zaudējumus, kad radušies laikus nesaņemot paziņojumu par saistības izpildes neiespējamību. Šāda pieeja ir loģiska, jo ļauj kreditoram izvairīties no negatīvajām sekām, kas varētu rasties saistības neizpildes gadījumā. Kā norādīts DCFR komentāros, šis nosacījums izriet no labas ticības un godīgas komercprakses principiem.¹⁰⁵ Līdz ar to paziņošanas pienākums par nejauša notikuma iestāšanos vajadzētu pastāvēt arī tajās tiesību sistēmās, kur šāds noteikums tiešā tekstā civilt kodeksos nav ietverts. Tomēr kritiski jāvērtē, vai, piemēram, Latvijas tiesībās parādniekam, kurš nav paziņojis par attaisnojošu šķērslis, kas kavē viņu izpildīt saistību, tiktu uzlikts pienākums atlīdzināt zaudējumus, kad radušies no nepaziņošanas. Tāpat pušu starpā var rasties strīdi par to, vai par konkrētā šķēršļa esamību kreditors varēja zināt arī bez paziņojuma.

Arī UNIDROIT starptautiskie komercprakses principi satur līdzīgu regulējumu attiecībā uz sekām, kas rodas, kad attaisnojošs šķērslis kavē saistību izpildi. Pirmkārt, jau UNIDROIT principu 7.1.7. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka saistību neizpilde šādā gadījumā ir attaisnojama. Kā norādīts šī dokumenta komentāros, situācijā, kad attaisnojošs šķērslis liedz parādniekam izpildīt saistību, netiek ierobežotas kreditora tiesības izbeigt līgumu, bet gan parādnieks tiek atbrīvots no zaudējumu atlīdzināšanas pienākuma, kā arī no saistību

---

¹⁰⁵ Ibid, p.812.-813.

izpildes.¹⁰⁶ Papildus iespējai izbeigt līgumu 7.1.7 panta ceturtā daļa min vēl divus citus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas ir kreditora rīcībā – kreditors var aizturēt pretizpildījumu kā arī pieprasīt likumiskos procentus, kad parādnieks maksājuma termiņu nokavējis attaisnojoša šķēršļa dēļ.

Atšķirībā no DCFR regulējuma, kurš nosaka, ka tiek izbeigtas pušu līgumiskās attiecības, UNIDROIT principi paredz, ka tiek izbeigts pats līgums. Vēl viena būtiska atšķirība starp abiem regulējumiem ir tā, ka UNIDROIT principi neparedz, ka līgums vai saistība izbeidzas pati no sevis, bet gan prasa kreditora aktīvu rīcību. Neskaidrības var rasties situācijā, kad līgums sastāv no vairākām saistībām, bet nevar izpildīt tikai dažas no tām. Restitūcija ir iespējama tikai līguma izbeigšanas gadījumā. Tāpēc var rasties kāzuss, kurā kreditors jau iepriekš ir norēķinājies par visa līguma izpildi, bet beigās izrādās, ka atsevišķu saistību nav iespējams izpildīt attaisnojoša šķēršļa dēļ. Piemēram, kreditors vēlas, veikt pārbūves darbus sev piederošā koncertzālē pirms kāda pasākuma. Viņš nolīgst uzņēmumu, kas apņemas to izpildīt. Kreditors samaksā uzreiz par visu līgumā ietvertu darbu veikšanu. Kāda attaisnojoša šķēršļa dēļ parādnieks nespēj veikt nobeiguma darbus un kreditors ir spiests noalgot citus meistarus, kas to izdarīs. Ja saistību neizpilde nav būtiska, tad, atbilstoši UNIDROIT principu 7.3.1 pantam, izbeigt līgumu un atprasīt samaksāto caur restitūciju kreditors nevar. Saņemt atlikušo saistību izpildi arī nav jēgas, jo atlikušos remontdarbus ir veikuši citi meistari. Rodas pamatots jautājums, ko darīt kreditoram? Atbilstoši DCFR regulējumam, saistība (nevis līgums) izbeigtos pati no sevis un kreditors varētu atprasīt samaksāto uz restitūcijas pamata. Bez šaubām, parādniekam ir jāatmaksā kreditoram daļa no samaksas, ko tas nepamatoti ieguvis, jo to nosaka UNIDROIT principu 1.7 pantā ietvertie labas ticības un godīgas komercprakses principi, tomēr jāatzīst, ka DCFR sniedz konkrētāku risinājumu šādai situācijai, un tādēļ DCFR regulējums ir jāuzskata par sekmīgāku.

Principu 7.1.7 panta otrā daļa nosaka: „*Kad šķērslim ir pagaidu raksturs, saistību neizpilde ir attaisnojama tikai tik ilgi, cik saprātīgi nepieciešams, ņemot vērā sekas, kādas šķērslis radījis līguma izpildei*”. Kā redzams, UNIDROIT principi nozīmi piešķir tieši laikam, kas nepieciešams, lai likvidētu šķēršļa radītās sekas, nevis paša šķēršļa izzušanas brīdim. Kad šķērslim ir pagaidu raksturs, kreditors var aizturēt pretizpildījumu un pieprasīt parādniekam garantēt, ka saistību būs iespējams pienācīgi izpildīt. Tomēr ja parādnieks nevar apliecināt, ka spēs saistību izpildīt, tad kreditors var vienpusēji izbeigt līgumu.¹⁰⁷ Līdzko šķēršļa radītās sekas tiek novērstas, parādniekam ir pienākums izpildīt saistību. Kā norādīts juridiskajā

---

¹⁰⁶ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2010, p.237.

¹⁰⁷ Perillo J.M. Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Pieejams: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html> [skatīts 30.04.2015].

literatūrā, ja dēļ saistību izpildes kavējuma, ko radījis šķērslis, saistību izpilde kļūst nesalīdzināmi apgrūtinošāka, tad ir pamats piemērot noteikumus par līguma izpildes grūtībām (*hardship*)¹⁰⁸, ko regulē UNIDROIT principu 6.2.1 un turpmākie panti. Savukārt attiecībā uz paziņošanas pienākumu par attaisnojoša šķēršļa iestāšanos, UNIDROIT principi satur identisku regulējumu kā DCFR, proti, paziņošana jāveic saprātīgā termiņā, bet, ja to nedara, tad jāatbild par zaudējumiem, kas kreditoram radušies, neizpildot šo pienākumu.

Rezumējot šajā apakšnodaļā norādīto, jāsecina, ka attaisnojoša šķēršļa izraisīto tiesisko seku regulējums DCFR ir daudz veiksmīgāks nekā atbilstošais regulējums UNIDROIT principos. Līdz ar to par pamatu Latvijas tiesiskā regulējuma uzlabošanai šajos jautājumos būtu jāņem tieši Kopējā modeļa projekts.

2.2. Nejauša notikuma sekas ārvalstu tiesību sistēmās

Jau iepriekš šajā darbā norādīts, ka nejauša notikuma (*cas fortuit*) un nepārvaramas varas (*force majeure*) regulējums ietverts Francijas civilkodeksa 1148.pantā, kurš nosaka, ka gadījumos, kad *force majeure* un *cas fortuit* kavē izpildīt saistību, zaudējumi nav jāatlīdzina. Šis pants ir īss un kodolīgs, nosakot tikai to, ka atkrīt pienākums atlīdzināt zaudējumus. Pārējie ar nejauša notikuma un nepārvaramas varas sekām saistītie jautājumi tiek atstāti tiesību zinātnes un tiesu prakses pārziņā. Tieši šī iemesla dēļ nejauša notikuma seku apskate Francijas tiesību sistēmā ir nozīmīga darba mērķa sasniegšanā, jo arī Latvijas Civillikuma regulējumu šajā jautājumā nebūt nevar uzskatīt par pilnīgu un pietiekamu, kāds tas ir, piemēram, Kopējā modeļa projektā.

Vispārējais princips paredz, ka, iestājoties *force majeure* (ar to saprotot arī nejaušu notikumu jeb *cas fortuit*), parādnieks tiek atbrīvots kā no saistību izpildes, tā arī no pienākuma atlīdzināt zaudējumus.¹⁰⁹ Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmās darbojas no romiešu tiesībām pārņemtais princips – saistība izpildīt neiespējamo nepastāv (*impossibilium nulla obligatio*).¹¹⁰ Lai gan Francijas civilkodekss to *expressis verbis* neparedz, arī kreditors ir atbrīvots no savas pretējās saistības izpildes. Tas izriet no fakta, ka saistības ir savstarpēji atkarīgas. Kreditors ir apņēmis izpildīt savu saistību tikai tā iemesla dēļ, lai saņemtu pretizpildījumu no parādnieka. Ja viena saistība ir cēlusies tikai tāpēc, ka pastāv otra un *vice versa*, tad gadījumā, kad kāda no tām izbeidzas *force majeure* dēļ, atkrīt arī pretējā saistība.

---

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules. Munich: sellier. european law publishers, 2008, p.230.

¹¹⁰ McKendrick E. Force Majeure and Frustration of Contract. London: Lloyd's of London Press Ltd., 1995, p.26

Savukārt, ja kreditors savu pretējo saistību jau paspējis izpildīt, tad visu, ko parādnieks ieguvis var atprasīt uz restitūcijas pamata.¹¹¹

Saistība izbeidzas pati no sevis, turklāt, ja attiecīgā saistība ir būtiska līguma turpmākai pastāvēšanai, tad automātiski izbeidzas arī pats līgums. Šāda ir doktrinālā pieeja šim jautājumam.¹¹² Atbilstoši tai pusēm nav jāgriežas tiesā, lai izbeigtu līgumu, bet, ja tās to dara, tad tiesa var vai nu pasludināt līgumu par spēku zaudējušu, vai nē.¹¹³ Tomēr Francijas tiesas ir izvēlējušās citādāku pieeju. Tās šo jautājumu skata kā saistību nepildīšanu. Šāda pieeja ļauj tiesām būt elastīgām un lietu izspriest atbilstoši konkrētajiem lietas apstākļiem. Tiesas, protams, nevar uzlikt parādniekam pienākumu atlīdzināt zaudējumus, bet gadījumos, kad *force majeure* ir izraisījis saistību izpildes neiespējamību kādā daļā, tiesas var atbilstoši pielāgot kreditora pretizpildījumu. Francijas tiesu praksē ir piemērs, kurā puses noslēgušas līgumu par apgaismotas reklāmas izstādīšanu reklāmvieta devējam piederošā vietā uz banneru. Sākoties Otrajam pasaules karam, banneris naktī netika apgaismots. Francijas apelācijas tiesa nosprieda, ka saistību izpilde ir daļēji neiespējama *force majeure* dēļ un par 20 procentiem samazināja cenu, kas uzņēmējam jāmaksā reklāmvieta īpašniekam.¹¹⁴

Atbilstoši Francijas tiesu praksei un tiesību doktrīnai, saistība nebeidz pastāvēt gadījumos, kad *force majeure* ir pagaidu raksturs. Šādās situācijās saistība tiek “iesaldēta”; saistība ir jāizpilda līdzko izzūd *force majeure* un tiek novērstas tā sekas. Vislabāk to raksturo piemērs no Francijas tiesu prakses. Vīna ražotājs bija noslēdzis līgumu ar pasūtītāju par 1200 hektolitru vīna pirkumu. Atbilstoši līgumam, pasūtītājam saražotais vīns bija jāizved no darītavas līdz februāra beigām. Pēdējās februāra dienās Franciju piemeklēja spēcīgas lietusgāzes, kas padarīja ceļus uz vīna darītavu neizbraucamus, kā rezultātā pasūtītājs vīnu noteiktajā termiņā neizveda. Vīna ražotājs vēlējās lauzt līgumu, bet Francijas Kasācijas tiesa norādīja, ka nespēja izvest vīnu noteiktajā termiņā *force majeure* dēļ pati par sevi nevar būt pamats saistības izbeigšanai un līguma laušanai. Ir jākonstatē, ka noteiktais termiņš ir sevišķi būtisks līguma izpildei. Konkrētajā kāzusā tiesa nonāca pie secinājuma, ka termiņš vīna savākšanai nav būtisks un tāpēc saistība neizbeidzas un līguma darbība turpinās.¹¹⁵

Vācijas tiesiskais regulējums nejauša notikuma seku ziņā ir konkrētāks. Atbilstoši Vācijas Civilkodeksa 275.pantam, gadījumos, kad saistību nevar izpildīt ne pats parādnieks,

¹¹¹ Nicholas B. The French Law of Contract. New York: Oxford University Press, 1992, p.205.

¹¹² McKendrick E. Force Majeure and Frustration of Contract. London: Lloyd's of London Press Ltd., 1995, p.26.-27.

¹¹³ Nicholas B. The French Law of Contract. New York: Oxford University Press, 1992, p.207.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Francijas kasācijas tiesas spriedums lietā Marty v. Barral et Villeneuve. S.1935.1.105 (28.11.1934.).

Apkopojums angļu valodā pieejams:

https://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/french/case.php?id=1182 [skatīts: 06.05.2015.]

nedz arī kāda cita persona, pienākums izpildīt saistību atkrīt. Šis pants attiecas gan uz saistību izpildes neiespējamību, ko ir izraisījis pats parādnieks, respektīvi, kad viņš pie saistību izpildes neiespējamības ir vainojams, gan arī uz tādu saistību izpildes neiespējamību, kurā parādnieks nav bijis vainojams (tātad arī nejauša notikuma gadījumā).¹¹⁶ Vācijas Civilkodeksa 280.pants paredz, ka pienākums atlīdzināt zaudējumus par saistību neizpildi vai nepienācīgu izpildi atkrīt, ja persona nav vainojama. Līdz ar to, ja saistību izpilde ir neiespējama nejauša notikuma dēļ, tad parādniekam nebūs jāatlīdzina zaudējumi, jo nebūs konstatējama viņa vaina. Vācijas Civilkodeksa 326.panta pirmā daļa nosaka, ka, ja saistību izpilde ir neiespējama un parādnieks no tās atbrīvots atbilstoši 275.panta noteikumiem, tad zūd parādnieka tiesības prasīt pretizpildījumu. Šī paša panta piektā daļa dod kreditoram tiesības lauzt līgumu. Savukārt līguma laušana notiek atbilstoši Vācijas Civilkodeksa 323.pantam. Pats cita starpā nosaka, ka, ja līguma izpilde ir kļuvusi neiespējama tā daļā, tad kreditors var lauzt līgumu, ja viņš nav ieinteresēts daļējā līguma izpildē. Tomēr kreditors nevar lauzt līgumu, ja saistību neizpilde ir nenozīmīga. Ja kreditors izvēlas lauzt līgumu, tad atbilstoši 346.pantam viss līguma laikā saņemtais ir jāatgriež uz restitūcijas pamata.

To, kā šī shēma darbojas, raksturo Vācijas tiesu praksē apskatīta lieta, kurā puses bija noslēgušas līgumu par reklāmas afišas uzstādīšanu. Pie līguma slēgšanas uzņēmums, kas vēlējās reklamēties, veica daļēju līguma summas samaksu. Lai reklāmas afiša tiktu uzstādīta bija nepieciešams iegūt speciālu atļauju, kuru reklāmas uzstādītājiem neizdevās saņemt. Vācijas tiesa noteica, ka līguma izpilde ir kļuvusi neiespējama un pie tā nav vainojama neviena no pusēm. Līdz ar to reklāmas uzstādītāji ir atbrīvoti no saistības izvietot reklāmu tāpat kā reklāmas pasūtītāji no saistības par to norēķināties. Attiecīgi reklāmas uzstādītājiem ir jāatgriež summa, kas saņemta līguma slēgšanas laikā.¹¹⁷

Apvienotajā Karalistē līguma iziršanas doktrīnas sekas atspoguļojās jau *Taylor v. Caldwell* lietā. Tiesa atbrīvoja atbildētāju no pienākuma atlīdzināt zaudējumus par saistības nepildīšanu, jo tās izpilde kļuva neiespējama koncertzāles bojāejas dēļ. Turklāt tiesa atzina, ka abas puses ir atbrīvotas no savu saistību izpildes, ja izpilde kļūst neiespējama līgumam svarīga objekta izzušanas dēļ. Zīmīgi, ka nomas līgums tika slēgts gan par koncertzāles, gan dārzu iznomāšanu pasākumam. Bojā gāja tikai koncertzāle, tāpēc līgumu izpildīt nebija iespējams tikai kādā daļā. Tomēr tā kā koncertzāles lietošana bija nozīmīga līguma sastāvdaļa, tika uzskatīts, ka līgums ir iziris pilnībā, arī daļā par dārzu nomu. Līdz ar to jau lietā, ar kuru "dzima" līguma iziršanas doktrīna, var atrast vairākas būtiskas atziņas saistībā ar šīs doktrīnas sekām. Līguma iziršanas gadījumā nav jāatlīdzina zaudējumi, izzūd saistība abām pusēm

---

¹¹⁶ Beale H., Fauvarque-Cosson B., Rutgers J., Tallon D., Vogentauer S. Cases, Materials and Text on Contract Law. North America: Hart Publishing, 2010, p.1103.

¹¹⁷ Ibid, p.1104

izpildīt apsolīto un līguma iziršana ir iespējama arī tad, ja izpilde kļūst neiespējama kādā daļā, kamēr citā daļā līgums ir izpildāms.¹¹⁸ Līgums izirst automātiski, pats no sevis. Pušu gribai šeit nav nozīme, tāpēc tiesas var līgumu pasludināt par izirušu, pat ja līgumslēdzēji to nevēlas.¹¹⁹

Līguma iziršanas doktrīna turpināja attīstīties caur tiesu prakses prizmu līdz brīdim, kad 1943.gadā tika pieņemts tā sauktais Izirušo līgumu akts.¹²⁰ Šāda likumdevēja izšķiršanās tiek skaidrota ar to, ka tiesām neizdevās atrast taisnīgu noregulējumu situācijās, kad līgums izirst. Piemēram, vienā no tā sauktajām kronēšanas lietām¹²¹ tiesa nosprieda, ka pienākums samaksāt daļu no īres maksas radās jau pirms līguma iziršanas, tāpēc šo pienākumu līguma iziršana neietekmē. Līdz ar to izīrētājs nevar atgūt kā priekšapmaksu samaksāto īres maksu.¹²² Šo tiesu prakses atziņu Apvienotās Karalistes tiesas atcēla neilgi pirms Izirušo līgumu akta pieņemšanas, tomēr tas nemazināja likumdevēja vēlmi regulēt šo jautājumu.¹²³

Izirušo līgumu akta mērķis ir nodrošināt efektīvu un taisnīgu regulējumu zaudējumu izlīdzināšanai, ko cietusi viens vai abi līgumslēdzēji līguma iziršanas dēļ. Zīmīgi, ka akts nenosaka, kādos gadījumos līgumu var uzskatīt par izirušu, to atstājot tiesu prakses pārziņā.¹²⁴ Attiecībā uz naudas maksājumiem akta 1.2. daļa nosaka, ka naudas summa, kura tika samaksāta pirms līguma iziršanas, ir jāatmaksā, bet pienākums samaksāt naudas summu, kas radies pirms līguma iziršanas, izbeidzas. Tomēr turpat noteikts, ka, ja pusei, kura naudu saņēma vai kurai tā bija jāsaņem, ir radušies izdevumi, tad tiesa var attiecīgi nospriest, ka jāatmaksā tikai kāda daļa no saņemtās naudas summas vai arī ka pienākums veikt samaksu kādā daļā turpina pastāvēt. Šī akta 1.3. daļa paredz līdzīgu principu attiecībā uz labumiem, ko kāda no pusēm saņēmusi, izņemot naudas summu. Proti, ja kāda no pusēm pirms līguma iziršanas ir saņēmusi no otras kādu labumu, tad tiesai jāpiespriež samaksāt par to atbilstošu un taisnīgu naudas summu. Šādā gadījumā tiesai, pirmkārt, ir jānovērtē labums, ko puse ieguvusi no otras un, otrkārt, no ieguvējas par labu otrai pusei jāpiespriež taisnīga naudas summa, kas nepārsniedz iegūtā labuma vērtību.¹²⁵

Raugoties no Latvijas tiesību viedokļa, jāsecina, ka pašlaik nejaušs šķērslis līgumtiesībās tiek piemērots tik reti, ka papildus regulējums restitūcijas jautājumu risināšanai

¹¹⁸ Anglijas Karaļa tiesas 1863.gada 6.maija spriedums lietā: Taylor v. Caldwell (1863), 3 B. & S. 826.

¹¹⁹ Peel E. The Law of Contract. Thirteenth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2011, p.968.

¹²⁰ Apvienotās Karalistes tiesību reformas (Izirstošu līgumu) akts (Law Reform (Frustrated Contracts) Act 1943). Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/6-7/40/contents> [skatīts 05.05.2015]

¹²¹ Tā dēvē lietā par istabiņu īres līgumu iziršanām līguma mērķa zuduma dēļ, kas notika pēc tam, kad karaļa Edvarda VII kronēšana tika atcelta.

¹²² McKendrick E. Force Majeure and Frustration of Contract. London: Lloyd's of London Press Ltd., 1995, p.224.-225.

¹²³ Ibid, p.226.

¹²⁴ Ibid, p.228.

¹²⁵ Peel E. The Law of Contract. Thirteenth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2011, p.973.

nav nepieciešams. Tāpat jānorāda, izdevumu, kas vienai pusei radušies sagatavojoties līguma izpildei, daļēja piedziņa no otras puses Latvijas līgumtiesības nav iespējama. CL 1773.pants paredz, ka nejaušs zaudējums nevienam nav jāatlīdzina. Arī izdevumi, kas radušies, sagatavojoties tādas saistības izpildei, kuru par neiespējamu padara nejaušs notikums, ir nejauši zaudējumi, tāpēc tos atlīdzināt, kaut arī daļā, nevar uzlikt otrai pusei.

3. NEJAUŠA NOTIKUMA SEKAS LATVIJAS LĪGUMTIESĪBĀS

Pēdējā laikā Latvijas tiesību zinātne ir sasparojusies un ir tapušas publikācijas, kurās ir ticis apskatīts nejauša notikuma jēdziens, bet nejauša notikuma sekas līgumtiesībās ir palikušas bez padziļinātas analīzes. Savulaik par nejauša notikuma sekām līgumtiesībās ir rakstījis Nikolajs Vīnzarājs savā publikācijā “Gadījuma loma savstarpējos (sinallagmatiskos) līgumos”¹²⁶, tomēr autors šajā publikācijā vairāk pievērsies riska jautājumam, vispārējās līguma sekas gadījumam (nejaušam notikumam) iestājoties, atstājot otrajā plānā. Apakšnodaļu šai problemātikai ir veltījis Agris Bitāns.¹²⁷ Savā promocijas darbā šo jautājumu ir apskatījis J. Kārklīšs.¹²⁸ Latvijas tiesu praksē šā darba autoram neizdevās atrast nevienu nolēmumu, kur būtu apskatīta nejauša notikuma ietekme uz pušu līgumiskajām attiecībām. Tā kā tiesību doktrīnā un tiesu praksē nejauša notikuma sekas līgumtiesībās nav plaši analizētas, darba autors pastiprināti izmantos secinājumus, kas iegūti apskatot nejauša notikuma seku regulējumu ārvalstu līgumtiesībās un vienojošajos līgumtiesību dokumentos.

Civillikums zaudējumus iedala tiešos, netiešos un nejaušos (CL 1773. pants). Pēdējo cēlonis ir nejaušs notikums un nepārvarama vara. Gan CL 1774.pants, gan 1775.pants nosaka, ka nejaušs zaudējums nevienam nav jāatlīdzina. Līdz ar to ir skaidrs un par to domstarpības nepastāv ne tiesību zinātnē, ne tiesu praksē – nejaušs notikums gan deliktu tiesībās, gan līgumtiesībās izslēdz zaudējumu atlīdzināšanas pienākumu. Šādas nejauša notikuma sekas pastāvēja jau romiešu tiesībās.¹²⁹ Bet kas notiek ar saistību, kuru uzņēmies līguma slēdzējs? Vai kreditors var prasīt, lai parādnieks to izpilda? Vai kreditoram ir jādod pretizpildījums, ja saistība parādniekam nav jāpilda? Kādas ir sekas, ja nejaušs notikums ir īslaicīgs? Uz šiem jautājumiem Civillikums un arī Latvijas tiesu prakse nesniedz skaidru atbildi, tomēr tas nenozīmē, ka tie nepelna ievērību.

3.1. Nejaušs notikums un saistību izpildes neiespējamība

Kā norādījis J. Kārklīšs, nejauša notikuma gadījumā saduras divi principi, no kuriem pirmais paredz, ka jebkurš līgums ir jāizpilda, bet otrais, ka debitors nav vainojams

¹²⁶ Sk. Vīnzarājs N. Gadījuma loma savstarpējos (sinallagmatiskos) līgumos. Grām: Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. Raksti (1932.-1939.). Sastādījis: E.Kalniņš. Rīga: E.Kalniņa un V.Tihonova izdevums, 2000.

¹²⁷ Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997

¹²⁸ Sk. Kārklīšs J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006.

¹²⁹ Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Zvaigzne, 1997, 170.lpp.

neiespējamās saistību izpildes neveikšanā.¹³⁰ Pirmais princips, tā sauktais *pacta sunt servanda* princips, ir ietverts CL 1587.pantā. Tomēr Civillikums paredz izņēmumu no šī principa – gadījumus, kad saistību izpildīt nav iespējams. Civillikums nošķir subjektīvo un objektīvo saistību izpildes neiespējamību.¹³¹ Subjektīvo saistību izpildes neiespējamību paredz CL 1543.pants, kurā noteikts: “[..]kad izpildīšana ir neiespējama nevis vispārīgi, bet tikai absolūtājam, vai kad neiespējamība ir viņa paša darbības sekas, tad viņam jāatlīdzina zaudējumi tam, kam viņš devis apsolvījumu.” Savukārt saistību izpildes neiespējamība ir objektīva gadījumos, kad tās cēlonis ir no parādnieka neatkarīgs apstāklis, proti, nejaušs notikums vai nepārvarama vara.¹³²

CL 1774.panta otrais teikums ir sekojošs: “Tādēļ, ja nejaušs šķērslis kavē kādu izpildīt uzņemto saistību, jāatzīst, it kā viņš būtu to izpildījis, ja vien viņš līgumā nav uzņēmies nejaušības risku.” Apskatot šo pantu rodas jautājums – kas jāsaprot ar vārdkopu „jāatzīst, it kā viņš to būtu izpildījis”? Var rasties maldīgs priekšstats, ka nejauša šķēršļa radītu saistību izpildes neiespējamību CL pielīdzina saistību izpildījumam. Pieņemot, ka faktiski neizpildīta (un neizpildāma) saistība kļūst par tiesiski izpildītu, būtu jāatzīst, ka līdzējam, kurš saistību faktiski nav izpildījis, ir tiesības uz pretizpildējumu. Šāda pieeja nav atrodamā ne starptautiskajos privāttiesību unifikācijas dokumentos, ne ārvalstu tiesībās. Līdz ar to var piekrist Civillikuma saistību tiesību daļas komentāros norādītajam, ka “šis teikums [..] grūti saskaņojas ar mūsdienīgo tiesību izpratni.”¹³³ Kā norāda profesors Vasīlijs Sinaiskis, šajā pantā ir ietverts romiešu tiesību princips, atbilstoši kuram, ja “nejaušs šķērslis kavē vienu pusi izpildīt viņas saistību, tad otra puse pēc vispārēja noteikuma ar to pašu netiek atsvabināta no savas saistības izpildīšanas.”¹³⁴ Līdz ar to kritiski jāvērtē šī panta vēsturiskās interpretācijas attiecināšana uz mūsdienām. Modernajos līgumtiesību dokumentos – DCFR un UNIDROIT principos –, kā arī Vācijas Civillikodeksā ir noteikts, ka nejauša notikuma izraisīta saistību izpildes neiespējamība atbrīvo parādnieku no pienākuma izpildīt saistību. Arī Francijas tiesībās ir atzīta šāda pieeja, kaut gan Francijas Civillikodeksā *expressis verbis* nav noteikts, ka nejaušs notikums atbrīvotu parādnieku no pienākuma izpildīt saistību. Līdz ar to CL 1774.pants ir jāinterpretē atbilstoši mūsdienu tiesību izpratnei – atbrīvojot parādnieku no tādas

¹³⁰ Kārklīņš J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006, 160.lpp.

¹³¹ Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997, 109.lpp.

¹³² Turpat.

¹³³ Torgāns K (zin. red.). Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: saistību tiesības (1401.-2400. p.). Rīga: Mans īpašums, 1998, 270.lpp.

¹³⁴ Sinaiskis V. Vārda turēšanas tiesiskais saistīgums. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1927.gada 1.jūnijs, Nr.6.-7.

saistību izpildes, kas kāda nejauša notikuma dēļ ir kļuvusi neiespējama. Attiecīgi kreditors nevar prasīt kā zaudējumu atlīdzināšanu, tā arī saistību piespiedu izpildi.¹³⁵

Civillikums nesniedz skaidru atbildi arī uz jautājumu, vai kreditoram ir pienākums dot pretizpildījumu gadījumā, ja parādnieks ir atbrīvots no savas saistību izpildes, iestājoties nejaušam notikumam. Romiešu tiesībās visi līgumi bija stingri vienpusēji, nevis sinallagmatiski; puses apsolījumu pildīt saistību deva, nevis otram pusei, bet gan dievībai.¹³⁶ Savukārt mūsdienās līgumiem raksturīgs sinallagmatisms – pušu tiesību un pienākumu savstarpējā atkarība. Puses pienākumu izpildīt saistību uzņemas, lai saņemtu atbilstošu pretizpildījumu. Starptautiskajos unifikācijas dokumentos un ārvalstu tiesībās kreditors tiek atbrīvots no pienākuma dot pretizpildījumu. Šāds secinājums ir pilnībā attiecināms arī uz Latvijas līgumtiesībām, kur tā pamatojums, tāpat kā Francijā¹³⁷, ir meklējams saistību savstarpējā atkarībā. N. Vīnzarājs norāda, ka pušu pienākumu sinallagmatiskais sakars izpaužas, pirmkārt, savstarpējās atkarības izcelšanās ziņā un, otrkārt, savstarpējās atkarības izbeigšanās ziņā. Tāpēc *“viena kontrahenta pienākumam atkrītot tādēļ, ka viņa personā iestājusies gadījuma (kazuāla) izpildīšanas neiespēja (“impedimentum dandi” vai “faciendi”), proti, tāda neiespēja, kurā šis kontrahents nav vainojams, tad atkrīt arī otra kontrahenta pienākums”*¹³⁸ Arī V. Sinaiskis pauž līdzīgu viedokli, proti, ka izvairīšanās no saistību izpildes (tātad izpildes pienākuma izzušana) ir iespējama, ja otra puse nepilda saistību nejaušas izpildīšanas neiespējamības dēļ.¹³⁹ Līdz ar to nejaušam notikumam iestājoties atkrīt ne tikvien saistība, kuras izpilde nejauša notikuma dēļ ir neiespējama, bet arī attiecīgais kreditora pretizpildījums jeb pretējā saistība.

3.2. Pārejošs šķērslis un tā sekas

Ne vienmēr nejauša notikuma radītais šķērslis būs pastāvīgs; tas var būt arī ar pārejošu raksturu, kad saistību izpildes neiespējamība iestājas uz noteiktu laiku un tādējādi kavē izpildīt saistību paredzētajā termiņā. Gan vienojošajos privāttiesību dokumentos, gan autora apskatītajās tiesību sistēmās šis jautājums ir tieši regulēts vai arī tam ir rasts risinājums tiesu praksē. Princips visur ir identisks – pārejošs šķērslis attaisno saistību neizpildi tikai tik ilgi,

¹³⁵ Kārklīšs J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006, 167.-168.lpp.

¹³⁶ Sinaiskis V. Vārda turēšanas tiesiskais saistīgums. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1927.gada 1.jūnijs, Nr.6.-7.

¹³⁷ Sk. Nicholas B. The French Law of Contract. New York: Oxford University Press, 1992, p.205.

¹³⁸ Vīnzarājs N. Gadījuma loma savstarpējos (sinallagmatiskos) līgumos. Grām: Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. Raksti (1932.-1939.). Sastādījis: E.Kalniņš. Rīga: E.Kalniņa un V.Tihonova izdevums, 2000, 161.lpp.

¹³⁹ Sinaiskis V. Saistību tiesību statusi. Jurists, 1937.gada 1.janvāris.Nr. 1/2 (79/80).

kamēr tas pastāv un kamēr tiek novērstas tā sekas. Kad šķērslis izzūd, atjaunojas parādnieka pienākums izpildīt uzņemto saistību. Tēlaini izsakoties, saistību izpildes pienākums tiek “iesaldēts”. Kreditoram tiek dota iespēja izbeigt līgumu, ja saistību izpildes kavējuma gadījumā kreditors nav ieinteresēts saņemt izpildījumu. Civillikumā nav atrodamas tiesību normas, kas sniegtu tiesisku risinājumu gadījumos, kad nejaušs notikums izraisa nepastāvīgu saistību izpildes neiespējamību. Tomēr, būtu aplami un neloģiski uzskatīt, ka Latvijas līgumtiesībās netiek nošķirts pastāvīgs šķērslis līgumu izpildei no pagaidu šķēršļa. Arī K. Torgāns norāda, ka “[..] iespējama nepārvaramas varas izbeigšanās un tad saistība atkal jāpilda.”¹⁴⁰ Minētais ir attiecināms arī uz nejaušu notikumu, tomēr ar šāda apgalvojuma izteikšanu vien nepietiek. Ir jāmeklē tam atbilstošs pamatojums Civillikumā.

Ja nejauša notikuma radīts šķērslis ir īslaicīgs, tad pēc tā izzušanas un seku novēršanas saistību atkal ir iespējams izpildīt. Rezultātā būs radies nokavējums, proti, nejaušs notikums būs kavējis parādnieku izpildīt uzņemto saistību noteiktajā termiņā. Līdz ar to pamatojums tam, ka Latvijas līgumtiesībās pastāv nejauša notikuma radīts šķērslis ar pārejošu raksturu meklējams jau iepriekš darbā minētajā CL 1657.pantā. Šī norma atsvabina parādnieku no negatīvajām nokavējuma sekām, ja nokavējumu radījis tostarp nejaušs notikums. Nokavējuma legāldefinīcija dota CL 1651.pantā, kur tas skaidrots kā saistību izpildes novilcinājums. Tātad, ja nejauša notikuma rezultātā saistību izpilde tiek novilcināta (piemēram, valstī A uz vienu nedēļu neielaiž transportlīdzekļus no valsts B karantīnas dēļ), tad pati saistība neizzūd, rodas nokavējums, no kura sekām parādnieks tiek atbrīvots (CL 1657.pants).

Sarežģītāks ir jautājums par to, kādus tiesiskās aizsardzības līdzekļus var izlietot kreditors. DCFR paredz, ka kreditors var aizturēt pretizpildījumu. Līdzīgs regulējums sastopams arī darba autora apskatītājās ārvalstu (Francijas, Vācijas un Anglijas) tiesību sistēmās. Latvijas līgumtiesībās šis jautājums nav viennozīmīgs. Jānorāda uz CL 1588.pantu, kas nedod tiesības no līguma atkāpties pat tad, ja otra puse to nepilda. Jautājums būtu viegli atrisināms gadījumā, ja puses līgumā būtu noteikušas saistību izpildes kārtību, kura paredzētu, ka saistība vispirms jāpilda tai pusei, kura nejauša notikuma rezultātā saistību noteiktajā termiņā nevar izpildīt. Ja no līguma tas neizriet, tad, kā norāda V. Sinaiskis, atbilde ir meklējama CL 1591.pantā (BVCL 3213.pantā)¹⁴¹, kura pirmais teikums nosaka: “*Ja ceļ prasību par divpusēja līguma izpildīšanu, prasītājam vai nu jāpiesola pienācīgs izpildījums, vai jāpierāda, ka viņš no savas puses līgumu jau izpildījis.*” No šīs normas izriet, ka katrai pusei ir tiesības neuzsākt izpildīšanu iekams otra puse neizpilda savu saistību. Turklāt ar “prasību” minētā panta izpratnē ir jāsaprot nevis prasības celšana tiesā, bet gan prasījums otrai

¹⁴⁰ Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 95.lpp.

¹⁴¹ Sinaiskis V. Saistību tiesību statusi. Jurists, 1937.gada 1.janvāris.Nr. 1/2 (79/80).

pusei dot apstiprinājumu, ka saistība tiks izpildīta.¹⁴² Bez CL 1591.panta V.Sinaiskis norāda, ka tiesības aizturēt izpildījumu, ja nejaušs notikums radījis pārejošu šķērslī saistību izpildei, pamatojamas ar *“divpusējā līguma, kā no savstarpēji noteicošu saistību dabas”*.¹⁴³ Līdz ar to arī Latvijas līgumtiesībās, laikus nesāņemot izpildījumu nejauša notikuma dēļ, kreditoram ir tiesības aizturēt savu pretizpildījumu, kamēr parādnieks savu saistību atkal var izpildīt.

3.3. Līguma izbeigšanas problemātika

Lai gan nejauša notikuma rezultātā automātiski zūd pienākums izpildīt saistību, tāpat kā kreditora pienākums dot pretizpildījumu, ar to nepietiek, lai visos gadījumos atzītu, ka izbeidzas pats līgums. Par līguma izbeigšanos var runāt tad, kad tas sastāv no vienas saistības, kuru izpildīt kavē pastāvīgs šķērslis (nejaušs notikums). Tad, izzūdot savstarpējām saistībām, beidz pastāvēt arī pats līgums. Tomēr pastāv līgumi, kuri parādniekam nodibina vairākas saistības, bet nejaušs šķērslis skar tikai vienu no tām. Tāpat nejaušs šķērslis var būt ar pārejošu raksturu un, tam izzūdot, saistību atkal būs iespējams izpildīt. Līdz ar to ir svarīgi noskaidrot, vai iepriekš aprakstītajos gadījumos Latvijas Civillikums paredz iespēju kreditoram vienpusēji izbeigt līgumu vai prasīt tā atcelšanu.

CL 1588.pants nosaka: *“Viena puse nevar atkāpties no līguma bez otras piekrišanas pat arī tad, ja pēdējā to neizpilda, un tādēļ, ka viņa to neizpilda.”*. CL 1589.pants paredz trīs izņēmumus, kad pielaižama vienpusēja atkāpšanās – kad tā pamatota ar paša līguma raksturu, kad šāda iespēja pielīgta un kad to atļauj likums. Tiesību doktrīnā norādīts, ka vienpusēja atkāpšanās no līguma, ja tā nav pielīgta, attiecināma uz konkrētām situācijām un praksē noder reti.¹⁴⁴ Nejaušs notikums vai nepārvarama vara nav viens no gadījumiem, kad pieļaujama vienpusēja atkāpšanās no līguma. Šī ir būtiska atšķirība starp Latvijas regulējumu un ārvalstu regulējumu. Francijā un Anglijā, nejauša notikuma rezultātā izbeidzas ne vien pienākums parādniekam izpildīt saistību un pienākums kreditoram dot pretizpildījumu, bet arī līgums, pie nosacījuma, ka saistība, kuras izpildi nejaušs notikums ir padarījis par neiespējamu, ir būtiska līguma turpmākai pastāvēšanai. Vācijā un UNIDROIT starptautiskajos komercīgumu principos saistība un pretizpildījums izbeidzas automātiski un kreditoram ir tiesības vienpusēji lauzt līgumu, ja nejauša notikuma skartā saistība ir tāda, bez kuras nevar pastāvēt līgums. Arī Kopējā modelī ir šāda pieeja, tikai tur līguma vietā kreditors izbeidz līgumisko attiecību, kas pastāv starp pusēm.

---

¹⁴² Torgāns K (zin. red.). Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: saistību tiesības (1401.-2400. p.). Rīga: Mans īpašums, 1998, 119.-120.lpp.

¹⁴³ Sinaiskis V. Saistību tiesību statusi. Jurists, 1937.gada 1.janvāris.Nr. 1/2 (79/80).

¹⁴⁴ Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 84.lpp.

Kā norādījis J. Kārklīšs, nejauša notikuma gadījumā kreditors var lūgt tiesu, lai tā atcel līgumu, lūgumu pamatojot ar CL 1663.pantu.¹⁴⁵ Šis pants nosaka: *“Ja kreditors parādnieka nokavējuma dēļ vairs nav ieinteresēts līguma izpildīšanā, tad viņš var prasīt tā atcelšanu.”* Šādā gadījumā kreditoram jāpierāda savas intereses zudums.¹⁴⁶ Tomēr arī šā panta piemērošana ir problemātiska. CL 1663.pants ir ietverts sadaļā, kas regulē nokavējuma sekas. Līdz ar to, šī panta piemērošanu ierobežo CL 1657.pants, kas paredz: *„Tiesa var parādnieku atsvabināt no viņam neizdevīgām nokavējuma sekām arī citos gadījumos, kad viņu nevar vainot ne uzmanības trūkumā, ne vispār vieglprātībā vai nolaidībā, vai kad izpildīšana nav notikusi nepārvaramas varas dēļ.”* Pantā *expressis verbis* minēta nepārvarama vara, tomēr šī norma attiecināma arī uz nejauša notikuma radītu nokavējumu. Kā noskaidrots, nejaušs notikums izslēdz vainu¹⁴⁷, bet, atbilstoši CL 1657.panta regulējumam, parādnieku var atbrīvot no nokavējuma sekām, tad, ja viņu nevar vainot – tātad arī gadījumos, kad nokavējumu radījis nejaušs notikums. Kā norādīts attiecīgā CL panta komentārā, pantā ietvertā vārdkopa “tiesa var” nozīmē, ka tiesai parādnieks nav jāatbrīvo no negatīvajām notikuma sekām, ja viņš uzņēmis nokavējuma seku risku.¹⁴⁸ Atbilstoši šādai interpretācijai, visos gadījumos, kad parādnieks nav uzņēmis nokavējuma seku risku un kad nokavējumu radījis nejaušs notikums, CL 1663.pantu piemērot nevar un kreditors nav tiesīgs prasīt līguma atcelšanu pat tad, ja viņš pierāda intereses zudumu. Savukārt, ja vārdkopu “tiesa var” interpretētu kā piešķirtu rīcības brīvību, tad būtu jāsecina, ka tiesa var parādnieku neatbrīvot no nejauša notikuma radīta nokavējuma sekām, tai skaitā, no zaudējumu atlīdzināšanas pienākuma. Līdz ar to šāda CL 1657.panta interpretācija nonāktu pretrunā ar CL 1773. un 1774.panta noteikumiem un tādēļ nav piemērojama. Līdz ar to var secināt, ka Civillikumā ir nepieciešami grozījumi šī jautājuma noregulēšanai. To var darīt divējādi:

a) Papildināt CL 1657.pantu ar sekojošu teikumu: “Kreditors saglabā tiesības prasīt līguma atcelšanu (Civillikuma 1663.pants)”

b) Papildināt Civillikuma regulējumu ar normu: “Kreditoram ir tiesības vienpusēji atkāpties no līguma, ja nejaušs šķērslis padara par neiespējamu tādas saistības izpildi, kas ir būtiska līguma turpmākajai pastāvēšanai vai ja nejaušs šķērslis ir radījis nokavējumu un kreditors vairs nav ieinteresēts saņemt izpildījumu.”

¹⁴⁵ Kārklīšs J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006, 166.lpp.

¹⁴⁶ Torgāns K (zin. red.). Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: saistību tiesības (1401.-2400. p.). Rīga: Mans īpašums, 1998, 159.lpp.

¹⁴⁷ Kārklīšs J. Nejaušs notikums, vainojamība un civiltiesiskā atbildība. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Grām: Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004, 506.lpp.

¹⁴⁸ Torgāns K (zin. red.). Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: saistību tiesības (1401.-2400. p.). Rīga: Mans īpašums, 1998, 156.lpp.

Optimālākais no abiem darba autora piedāvātajiem variantiem būtu otrais, proti, dot kreditoram tiesības vienpusēji atkāpties no līguma, ja saistību izpildes neiespējamība ir būtiska līguma mērķa sasniegšanai. Šāds regulējums saskanētu arī ar Eiropas vienojošo unifikācijas dokumentu regulējumu tādējādi tuvinātu Latvijas līgumtiesību regulējumu Eiropas standartiem. Tomēr jānorāda, ka tādā gadījumā likumdevējam būtu jāveic ievērojami grozījumi. Savukārt, ietverot CL 1657.pantā teikumu, kas atļautu piemērot CL 1663. pantu nejauša notikuma gadījumā, ar salīdzinoši nelieliem grozījumiem būtu iespējams panākt atzīstamus uzlabojumus. CL 1663. pantā minētais “intereses zudums” ļauj elastīgi piemērot šo normu arī gadījumos, kad nejaušs notikums ir ar pārejošu raksturu, bet kreditors nav ieinteresēts gaidīt un izpildījumu saņemt pēc tam, kad šķērslis izbeidzas un saistību atkal var izpildīt. Šādā gadījumā no kreditora “interesu zuduma” būs atkarīgs, vai līgums var tikt izbeigts. Tomēr jāatzīst, ka pieeja, kas ļauj kreditoram līgumu izbeigt vienīgi prasības tiesvedības kārtībā, ir kreditoru nepamatoti apgrūtināša. Kreditors ir noslēdzis līgumu un pildījis uzņemtās saistības, bet pretizpildījuma saņemšanu ir kavējis nejaušs notikums. Iespējams, kreditoram nācies ciest zaudējumus. Viņš vēlas izbeigt līgumu, jo nav ieinteresēts tā daļējā izpildē, bet, lai to darītu, kreditoram jāvērsās tiesā. Protams, pastāv iespēja līgumu izbeigt pēc abpusējas vienošanās, tomēr, ja parādnieks nepiekrīt līgumisko attiecību pilnīgai izbeigšanai, kreditoram līguma atlikusī daļa ir jāpilda līdz līgums tiek izbeigts ar tiesas nolēmumu.

3.4. Restitūcija nejauša notikuma kontekstā

Nozīmīgs ir jautājums par to, kas notiek ar iepriekš saņemto izpildījumu, kad saistība un tai atbilstošais pretizpildījums izzūd nejauša notikuma rezultātā. Gan vienojošajos unifikācijas dokumentos, gan autora apskatītajās ārvalstu tiesību sistēmās nejauša notikuma izraisītas saistību izpildes neiespējamības gadījumā pusēm ir tiesības uz restitūcijas pamata atprasīt visu, ko tās devušas, nesaņemot neko pretim. Šādā veidā tiek atjaunots stāvoklis, kāds bija pirms līguma noslēgšanas. Lai pēc iespējas taisnīgāk regulētu šo jautājumu, Anglijas likumdevējs ir pat izdevis speciālu normatīvo aktu, kas sīki reglamentē restitūcijas norisi līguma iziršanas gadījumā.

Latvijas līgumtiesības izpildījumu, kas saņemts pirms nejaušs notikums ir padarījis saistību izpildi par neiespējamu, var atprasīt uz netaisnas iedzīvošanās pamata. Asociētais profesors Kaspars Balodis Civillikuma komentāros norāda, ka prasījumu no neattaisnotas iedzīvošanās ir mērķis ir panākt taisnīgu izlīdzinājumu. Netaisna iedzīvošanās var izpausties

kā lietas, tā arī tiesību vai pakalpojumu iegūšanā.¹⁴⁹ Kā norādīts juridiskajā literatūrā, netaisnas iedzīvošanās atprasījums var rasties tikai tad, ja *“iedzīvošanās ir netaisna nevien no vispārējās morāles viedokļa, bet kad arī pašam ieguvumam nav tiesiska pamata.”*¹⁵⁰ Vispārīgais prasījuma no netaisnas iedzīvošanās pamats meklējams CL 2391.pantā. K.Balodis ir norādījis, ka tas ir piemērojams tikai tajos gadījumos, kad prasītājs pret atbildētāju nevar izmantot citus prasījumus no netaisnas iedzīvošanās, prasījumus no līguma vai no neatļautas darbības.¹⁵¹ K. Torgāns savukārt norāda, ka šāda pieeja ir jāmaina un pietiek norādīt vispārējo prasījumu no netaisnas iedzīvošanās.¹⁵² Neskatoties uz to, šī darba autors vispirms mēģinās noskaidrot, vai iepriekš dotu izpildījumu, kad pretizpildījumu nav iespējams saņemt nejauša notikuma dēļ, var atprasīt uz kādu no speciālajiem prasījumu no netaisnas iedzīvošanās pamatiem.

Apskatot prasījumu no netaisnas iedzīvošanās pamatus, pirmsšķietami jāsecina, ka nejauša notikuma gadījumā iepriekš saņemto izpildījumu varētu atprasīt uz CL 2369.panta (neesoša parāda izpildījuma atprasījums) pamata. CL 2369.pants norāda uz “tiesisku pamatu”, kura sākotnējs vai vēlāks trūkums dod tiesības atprasīt iepriekš izpildīto saistību. V. Sinaiskis norāda, ka *“personas darbība tiesiskā sfērā paredz tiesisku pamatu.”*¹⁵³ Ar tiesisku pamatu ir jāsaprot ar likumu vai līgumu noteiktu pienākumu izdarīt izpildījumu. Tad, ja izpildījuma saņēmējam ir ar tiesisku darījumu vai likumu nodibinātas tiesības prasīt izpildījuma došanu, izpildījumam ir tiesisks pamats.¹⁵⁴ Lai piemērotu CL 2369.pantu, jākonstatē, ka izpildījumam nav tiesiska pamata uz prasības pieteikšanas brīdi.¹⁵⁵ Līdz ar to var secināt, ka iepriekš minētais pants ir piemērojams arī gadījumos, kad nejauša notikuma radīts šķērslis rada pastāvīgu saistību izpildes neiespējamību. Tā rezultātā izbeidzas gan nejauša notikuma skartā saistība, gan pretējā saistība un attiecīgi arī tiesības prasīt izpildījumu.

Neesoša parāda izpildījuma atprasījuma tiesības priekšmetu regulē CL 2376.pants. Tas paredz divas iespējas – atdot to, kas izpildīts vai atlīdzināt izpildījuma vērtību, ja izpildījums vairs nepastāv. Izpildījuma saņēmējs nejauša notikuma gadījumā būs labticīgs ieguvējs, jo izpildījuma saņemšanas brīdī viņš nebūs zinājis, ka vēlāk tam zudīs pamats. Šādā gadījumā,

---

¹⁴⁹ Torgāns K (zin. red.). Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: saistību tiesības (1401.-2400. p.). Rīga: Mans īpašums, 1998, 648.-649.lpp.

¹⁵⁰ Menders F. Conditiones Latvijas civillikumā. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis. 1937.gada 1.marts.Nr.3.

¹⁵¹ Torgāns K (zin. red.). Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: saistību tiesības (1401.-2400. p.). Rīga: Mans īpašums, 1998, 667.lpp.

¹⁵² Torgāns K. Saistību tiesības. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 524.lpp.

¹⁵³ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. Rīga: Latvijas Juristu biedrība, 1995, 107.lpp.

¹⁵⁴ Torgāns K (zin. red.). Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: saistību tiesības (1401.-2400. p.). Rīga: Mans īpašums, 1998, 651.lpp.

¹⁵⁵ Torgāns K. Saistību tiesības. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 521.lpp.

pirmkārt, izpildījuma vērtība būs jāatdod tāda, kāda tā ir prasījuma rašanās laikā.¹⁵⁶ Otrkārt, ja saņēmējs lietu jau būs atsavinājis, viņam būs jāatdod maksa, kas par to saņemta, bet, ja lieta iet bojā, saņēmējam lietas vērtība nav jāatlīdzina (CL 2380.pants). Juridiskajā literatūrā pausts viedoklis un autors tam pievienojas, ka šie noteikumi ir modificējami¹⁵⁷, tāpēc, ja abas puses saņēmušas izpildījumu kādā daļā, tad nevis katrai no tām ir pilnībā jāatlīdzina saņemtais, bet gan tai, kura saņēmusi vairāk, jāatlīdzina daļa, par kuru tā netaisni iedzīvojusies.

3.5. Paziņošanas pienākums par nejauša notikuma izraisītu saistību izpildes neiespējamību

Darba autors jau iepriekš norādījis uz DCFR un UNIDROIT līgumtiesību principos ietvertu paziņošanas pienākumu, kas nosaka, ka parādniekam saprātīgā termiņā ir jāpaziņo kreditoram par nejauša notikuma iestāšanos, ka neļauj (uz laiku vai pavisam) izpildīt uzņemto saistību. Šāda pienākuma uzlikšana parādniekam ir vērtējama visnotaļ pozitīvi. Civillikumā paziņošanas pienākums nav ietverts. Tomēr, kā norādīts DCFR komentāros, paziņošanas pienākums ir cēlies no labas ticības principa¹⁵⁸, par kura pastāvēšanu Latvijas civiltiesībās šaubu nav.

Labas ticības princips normatīvi ir nostiprināts Civillikuma 1.pantā. Jau pirmskara Latvijas tiesību doktrīnā minēts, ka *“laba ticība tāpat ir likuma un darījuma iztulkošanas norma to īsto mērķu sasniegšanai”*¹⁵⁹ Mūsdienās labas ticības princips nozīmē, ka katram savas tiesības jāizlieto un pienākumi jāpilda, ievērojot citu personu tiesiskās intereses. Tāpat tiesību subjekti nedrīkst savas tiesības izlietot netaisnprātīgi.¹⁶⁰ Līdz ar to CL 1.pants pieprasa, lai civiltiesisko attiecību dalībnieki rēķinātos viens ar otru un ņemtu vērā citu personu tiesiskās intereses. Tiesību literatūrā norādīts, ka *“no labas ticības principa izriet pienākums informēt otru pusi. Attiecīgi labas ticības principam neatbilstoša ir, piemēram, tādas informācijas nepaziņošana potenciālajam darījuma partnerim, kas viņam neapšaubāmi varētu būt svarīga lēmuma pieņemšanai un ko viņš pats nevar iegūt”*¹⁶¹ No visa iepriekš minētā jāsecina, ka Civillikuma 1.pantā ietvertais labas ticības princips attiecināms arī uz

---

¹⁵⁶ Torgāns K (zin. red.). Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: saistību tiesības (1401.-2400. p.). Rīga: Mans īpašums, 1998, 656.lpp.

¹⁵⁷ Torgāns K. Saistību tiesības. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 521.lpp.

¹⁵⁸ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010, p.812.-813.

¹⁵⁹ Krons M. Civillikuma pirmais pants (Laba ticība kā tiesiskas rīcības kritērijs). Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1937, nr.2, 270.-301.lpp.

¹⁶⁰ Balodis, K. Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās. Jurista Vārds. 03.12.2002./nr. 24 (257).

¹⁶¹ Slicāne, E. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. Jurista Vārds. 06.02.2007/nr. 6 (459).

paziņošanas pienākumu par nejauša notikuma iestāšanos. Tā kā labas ticības princips nav patstāvīgs tiesību un pienākumu avots, paziņošanas pienākums atvasināms ar labas ticības principu konkretizējot CL 1774.pantu. CL 1774.pants ir izņēmums no *pacta sunt servanda* principa, tāpēc nav pieņemams, to izmantot negodprātīgi un nepaziņot kreditoram par tādu apstākļu iestāšanos, kas liedz izpildīt uzņemto saistību.

DCFR un UNIDROIT līgumtiesību principos paredzēts, ka parādniekam jāatlīdzina zaudējumi, kas kreditoram radušies no tā, ka laikus nav saņemts paziņojums par saistību neizpildi. Tas pats ir attiecināms arī uz Latvijas līgumtiesībām. Tā kā labas ticības princips kopsakarā ar CL 1774.pantu uzliek par pienākumu saprātīgā termiņā paziņot kreditoram, par to, ka saistību vispār vai laikus kavē izpildīt nejaušs notikums, radušos zaudējumus no šī pienākuma neievērošanas ir iespējams prasīt uz vispārējā pamata – CL 1635.panta. Neveicot paziņošanu, parādnieks ir rīkojies prettiesiski, tāpēc rodas pienākums atlīdzināt zaudējumus, kas ir cēloniskā sakarā ar prettiesisko bezdarbību. Protams, arī šādā gadījumā parādnieks var uzrādīt attaisnojumus, tai skaitā, nejaušu notikumu, kas liedza izpildīt paziņošanas pienākumu.

Neskatoties uz iepriekš minēto, tiesiskās stabilitātes nolūkā Latvijas Civillikuma regulējumu būtu vēlams papildināt ar sekojošu normu: “Parādniekam ir pienākums, cik ātri vien iespējams, paziņot kreditoram par nejauša šķēršļa radītu saistību izpildes neiespējamību. Ja parādnieks šo pienākumu nepilda, viņam ir jāatlīdzina kreditoram zaudējumi, kas radušies no šāda paziņojuma savlaicīgas nesaņemšanas, ja vien viņš nepierāda, ka kreditoram arī bez paziņošanas bijis zināms, ka saistību izpildīt nav iespējams nejauša šķēršļa dēļ.”

KOPSAVILKUMS

Darba rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. “Nejaušs šķērslis” kā nejaušu notikumu un nepārvaramu varu aptverošais jēdziens lietojams tikai līgumtiesībās. Deliktu tiesībās tā lietošana ir terminoloģiski neprecīza. Autors deliktu tiesībās rosina izmantot terminu “nenovēršams gadījums”.
2. Nejauša notikuma jēdziens līgumtiesības un deliktu tiesībās ir līdzīgs, tomēr ne identisks, tāpēc nepieciešama nejauša notikuma jēdziena līgumtiesībās nošķiršana no nejauša notikuma jēdziena deliktu tiesībās.
3. Latvijas līgumtiesībās par nejaušu notikumu var uzskatīt tikai tādu gadījumu, kas padara saistību izpildi par absolūti neiespējamu vai kavē saistību izpildīt noliktajā termiņā (neiespējamība izpildīt laikā). Nejaušs notikums nav tāds cēlonis, kas tikai apgrūtina saistību izpildi.
4. Latvijas tiesu praksē nejaušam notikumam izvirzīti divi kritēriji – neparedzamība un nenovēršamība. Tomēr līgumtiesībās šim jēdzienam ir nepieciešams pievienot vēl trešo kritēriju – esamību ārpus parādnieka kontroles – jo līguma slēgšanas brīdī ne visi parādnieka kontrolē esošie saistību izpildes neiespējamības cēloņi ir paredzami. Tādējādi nejauša notikuma priekšnoteikumi ir šādi:
  - 1) neparedzamība – līguma slēgšanas brīdī saprātīgs līgumslēdzējs, ievērojot nepieciešamo rūpību, šādu notikumu ir uzskatījis par tik neiespējamu, ka nav ņēmis to vērā uzņemoties saistību;
  - 2) nenovēršamība – krietns un rūpīgs saimnieks nespēj novērst notikumu un tā sekas;
  - 3) esamība ārpus parādnieka kontroles.
5. Nejaušu notikumu līgumtiesībās var definēt sekojoši: Nejaušs notikums ir tāds no parādnieka kontroles ārpus esošs saistību izpildes neiespējamības cēlonis, kuru saprātīga persona konkrētajos līguma slēgšanas apstākļos nevarēja paredzēt un tādēļ, pieliekot nepieciešamās pūles, nespēja to novērst un izvairīties no tā sekām. Ar saistību izpildes neiespējamību jāsaprot arī neiespējamība saistību izpildīt noteiktajā termiņā.
6. Nejaušs notikums, ja tas rada pastāvīgu šķērslī saistību izpildei, atbrīvo parādnieku no pienākuma izpildīt saistību, savukārt kreditors ir atbrīvots no pienākuma veikt pretizpildījumu. Tas pamatojams ar saistību sinallagmatisko raksturu.
7. Civillikums nedod tiesības kreditoram nedz vienpusēji atkāpties no līguma, nedz prasīt līguma izbeigšanu, gadījumā, kad saistību izpilde ir neiespējama nejauša notikuma

dēļ. CL 1663.pantu piemērot līdz CL 1657.pants, kurš attiecināms arī uz nejauša notikuma radītu nokavējumu. To var novērst divējādi:

a) Papildināt CL 1657.pantu ar sekojošu teikumu: “Kreditors saglabā tiesības prasīt līguma atcelšanu (Civillikuma 1663.pants).”

b) Papildināt Civillikuma regulējumu ar normu: “Kreditoram ir tiesības vienpusēji atkāpties no līguma, ja nejaušs šķērslis padara par neiespējamu tādas saistības izpildi, kas ir būtiska līguma turpmākajai pastāvēšanai vai ja nejaušs šķērslis ir radījis nokavējumu un kreditors vairs nav ieinteresēts saņemt izpildījumu.”

8. Izpildījuma atprasīšanai, kas veikts pirms nejaušs notikums padarījis saistību izpildi par neiespējamu, piemērojami Civillikuma noteikumi par prasījumiem no netaisnas iedzīvošanās.
9. Lai gan Civillikums neregulē nejauša notikuma radītu īslaicīgu saistību izpildes neiespējamību, secināms, ka tādā gadījumā saistību izpilde tiek aizturēta un pienākums izpildīt saistību atjaunojas, izzūdot nejauša notikuma radītām sekām. Tas pamatojams ar CL 1591.pantu, kā arī ar saistību sinallagmatisko raksturu.
10. Civillikums neparedz pienākumu paziņot kreditoram par saistību izpildes neiespējamību, ko radījis nejaušs notikums, tomēr šāds pienākums ir atvasināms no labas ticības principa kopsakarā ar CL 1774.pantu. Zaudējumus, kas radušies savlaicīgi nesaņemot paziņojumu par nejauša notikuma radītu saistību izpildes neiespējamību, var atprasīt uz CL 1635.panta pamata. Šo zaudējumu cēlonis nav nejaušs notikums, bet gan prettiesiska parādnieka rīcība – savlaicīga nepaziņošana par to, ka nav iespējams izpildīt saistību.

Darba autors rosina papildināt Civillikuma regulējumu ar sekojošu normu: “Parādniekam ir pienākums, cik ātri vien iespējams, paziņot kreditoram par nejauša šķēršļa radītu saistību izpildes neiespējamību. Ja parādnieks šo pienākumu nepilda, viņam ir jāatlīdzina kreditoram zaudējumi, kas radušies no šāda paziņojuma savlaicīgas nesaņemšanas, ja vien viņš nepierāda, ka kreditoram arī bez paziņošanas bijis zināms, ka saistību izpildīt nav iespējams nejauša šķēršļa dēļ.”

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Civillikums: LR likums. Valdības Vēstnesis, 1937.gada 20.februāris, Nr.41;
2. Vietējo Civillikumu kopoījums (Vietējo likumu kopoījuma III. daļa). Rīga: Valtera un Rapas akciju sabiedrība, 1928.
3. Apvienotās Karalistes tiesību reformas (Izirstošo līgumu) akts (Law Reform (Frustrated Contracts) Act 1943). Pieejams:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/6-7/40/contents> [skatīts 05.05.2015];
4. Francijas Civilkodekss (Code Civil). Pieejams:
<http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations> [skatīts 26.04.2015];
5. Vācijas Ceļu satiksmes atbildības likums (Straßenverkehrsgesetz) Pieejams:
<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stvg/gesamt.pdf> [skatīts 27.04.2015.];
6. Vācijas Civilkodekss (Bürgerliches Gesetzbuch). Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ [skatīts: 27.04.2015].

Juridiskā literatūra

1. Balodis, K. Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās. Jurista Vārds. 03.12.2002./nr. 24 (257);
2. Bērziņa K. Nejaušs notikums un tā sekas. Jurista vārds, 2015.gada 17.februāris, Nr.07 (859);
3. Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997;
4. Buls L. Vainas nozīme deliktu tiesībās. LU 72.konferences rakstu krājums. Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds;
5. Čakste K. Civiltiesības. Lekcijas. Raksti. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011;
6. Čakste K. Nejaušība un nepārvarama vara Latvijas civillikumos. Jurists, 1936.gada 1.janvāris, Nr.1/2(71/72);
7. Kalniņš E. Vietējo Civillikumu kopoījuma “romiešu tiesību daļas” izstrādāšanas metode. Jurista Vārds, 2014.gada 11.novembris, Nr. 44/45;
8. Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Zvaigzne, 1997;
9. Kārklīņš J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006;

10. Kārklīņš J. Nejaušs notikums, vainojamība un civiltiesiskā atbildība. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. *Grām: Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004;
11. Kārklīņš J. Vienotu Eiropas veidošanās un ietekme uz Latvijas tiesībām. *Jurista Vārds*. 2011. gada 6.decembris, Nr.49.;
12. Kārklīņš J. Vainas nozīme, nosakot civiltiesisko atbildību. *Jurista Vārds*, 2005.gada 26.aprīlis, Nr.15;
13. Krons M. Civillikuma pirmais pants (Laba ticība kā tiesiskas rīcības kritērijs). *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*,1937, Nr.2;
14. Mendērs F. *Conditiones* Latvijas civillikumā. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*. 1937.gada 1.marts.Nr.3;
15. Torgāns K (zin. red.). *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: saistību tiesības (1401.-2400. p.)*. Rīga: Mans īpašums, 1998;
16. Torgāns K. *Līgumu un deliktu tiesību problēmas*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013;
17. Torgāns K. *Saistību tiesības. I daļa: Mācību grāmata*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006;
18. Torgāns K. *Saistību tiesības. Mācību grāmata*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014;
19. Torgāns K. *Civillikuma Saistību tiesību daļas modernizācijas nepieciešamība un aktuālo privāttiesiskā regulējuma tendenču (UNIDROIT, ELTP) iespējamā ietekme uz Civillikuma Saistību tiesību daļas modernizāciju*. Rīga: [b.i.], 2007;
20. Torgāns K. *Vainas vai attaisnojumu meklējumi civiltiesībās*. *Jurista vārds*, 2005.gada 31.maijs, Nr.20;
21. Slicāne, E. *Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās*. *Jurista Vārds*. 06.02.2007/nr. 6 (459);
22. Sinaiskis V. *Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības*. Rīga: Latvijas Juristu biedrība, 1995;
23. Sinaiskis V. *Saistību tiesību statusi*. *Jurists*, 1937.gada 1.janvāris.Nr. 1/2 (79/80);
24. Sinaiskis V. *Vārda turēšanas tiesiskais saistīgums*. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, 1927.gada 1.jūnijs, Nr.6.-7;
25. Švarcs F. *Latvijas 1937.gada 28.janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001;
26. Vīnzarājs N. *Gadījuma loma savstarpējos (sinnalagmatiskos) līgumos*. *Grām: Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. Raksti (1932.-1939.)*. Sastādījis: E.Kalniņš. Rīga: E.Kalniņa un V.Tihonova izdevums, 2000;

27. Antonioli L., Fiorentini F. A Factual Assessment of the Draft Common Frame of Reference by the Common Core Evaluating Group. Draft. Trento, Trieste: [b.i.], 2009;
28. Beale H., Fauvarque-Cosson B., Rutgers J., Tallon D., Vogentauer S. Cases, Materials and Text on Contract Law. North America: Hart Publishing, 2010;
29. European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules. Munich: sellier. european law publishers, 2008;
30. Grueber E. The Roman Law of Damage to Property. London: Oxford University Press, 1886;
31. Markesinis B.S., Deakin S.F. Tort Law. Fourth Edition. Oxford, New York: Oxford University Press, 1999;
32. Markesinis B.S., Lorenz W., Dannemann G. The German Law of Obligations. Volume I. The Law on Contracts and Restitution: A Comparative Introduction. Oxford: Clarendon Press, 1997;
33. McKendrick E. Force Majeure and Frustration of Contract. London: Lloyd's of London Press Ltd, 1995;
34. Nicholas B. The French Law of Contract. New York: Oxford University Press, 1992;
35. Peel E. The Law of Contract. Thirteenth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2011;
36. Perilo J.M. Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Pieejams: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html> [skatīts 30.04.2015];
37. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). New York: Oxford University Press, 2010;
38. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010. Rome: Internationa Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2010;
39. Zimmerman R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Cape Town: Juta&Co Ltd., 1992.

Tiesu prakse

1. LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2000.gada 16.augusta spriedumu lietā Nr.SKC-302. *Grām:* Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi (2000). Rīga: Tiesnešu mācību centrs, 2001;
2. LR Augstākās tiesas Senāta 2008.gada 10.septembra spriedumu lietā Nr.SKC-296/2008, [nav publicēts];

3. LR Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 11.februāra spriedums lietā Nr.SKC – 53/2009 [nav publicēts];
4. LR Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.novembra spriedums lietā Nr. SKC – 406/2011, [nav publicēts];
5. LR Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 22.novembra spriedums lietā Nr.SKC-318/2013 [nav publicēts];
6. LR Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 12.decembra spriedums lietā Nr.SKC-179/2014. Pieejams: www.at.gov.lv [skatīts 06.05.2015];
7. Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 1925.gada 26.marta spriedums Nr.135. *Grām:* Latvijas Senāta spriedumi (1918 - 1940). 9.sējums. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1925). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997-1998;
8. Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 1930.gada 30.janvāra spriedums Nr. 382. *Grām:* Konradi F., Valters A. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem (VI). Rīga: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1930.
9. Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 1936.gada 25.novembra/16.decembra spriedums Nr.1680. *Grām:* Konradi F., Valters A. Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Rīga: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1936/1937;
10. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2009.gada 10.novembra spriedums lietā Nr.C04241906 [nav publicēts];
11. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2010.gada 16.septembra spriedums lietā Nr.C30300506 [nav publicēts];
12. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 21.jūnija spriedums lietā Nr.C30319509 [nav publicēts];
13. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2011.gada 19.decembra spriedums lietā Nr.C30445909 [nav publicēts];
14. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2012.gada 1.oktobra spriedums lietā Nr.C31264110 [nav publicēts];
15. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2012.gada 21.novembra spriedums lietā Nr. C29358308, [nav publicēts];
16. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013.gada 26.aprīļa spriedums lietā Nr. C27252010 [nav publicēts];
17. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2014.gada 27.janvāra spriedums lietā Nr.C30445909 [nav publicēts];

18. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2010.gada 15.novembra spriedums lietā Nr.C27120710/9 [nav publicēts];
19. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2013.gada 20.jūnija spriedums lietā Nr. C31335111 [nav publicēts];
20. Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 10.maija spriedums lietā Nr. C08020110 [nav publicēts];
21. Anglijas Karaļa tiesas 1863.gada 6.maija spriedums lietā: Taylor v. Caldwell (1863), 3 B. & S. 826. Pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/1863/J1.html> [skatīts 04.05.2015.];
22. Francijas kasācijas tiesas spriedums lietā Marty v. Barral et Villeneuve. S.1935.1.105 (28.11.1934.). Apkopojums angļu valodā pieejams: https://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/french/case.php?id=1182 [skatīts: 06.05.2015.].

Citi avoti

1. Kopējā modeļa projekts (Draft Common Frame of Reference. Outline edition) Pieejams: http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf [skatīts: 2015.gada 26.aprīlī];
2. Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: www.tezaurs.lv [skatīts: 08.05.2015.];
3. Starptautiskā privāttiesību unifikācijas institūta starptautiskie komercīgumu principi (UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010). Pieejams: <http://www.unidroit.org> [skatīts 26.04.2015.].

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs "Nejaušs notikums Latvijas līgumtiesībās" izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Kristens Vorslavs

_____, 2015.gada __._____

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītājs: profesors, Dr. habil. iur. Kalvis Torgāns

_____, 2015.gada __._____.

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā.

Sekretāre: _____.

_____, 2015.gada __._____.

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2015.gada __._____, un novērtēts ar atzīmi __ (_____).

Komisijas priekšsēdētājs: _____.

_____, 2015.gada __._____.